

Nyáry Pál: Én hivatkozom a t. ház méltányossági érzetére, midőn már a két órához csak öt perc van hátra. (*Zaj.*)

Elnök: Bocsánatot kérek t. ház, de utóvégre is jelenlegi tanácskozásunk, azt hiszem, nem fér össze a háznak komoly méltóságával. (*Zajos helyeslés.*) Én, bocsánatot kérek, ismételve kimondom, hogy nekem nem áll hatalmamban az ülést előbb fölhozni, mint azt a t. ház megkívánja. Én tehát fölkérem a t. házat, méltóztassék csendben lenni, és felhívom a jegyző urat, legyen szives a következő szónokot fölszólítani.

Jámbor Pál jegyző: Következik Nyáry Pál. (*Nagy zaj.*)

Zsedényi Ede: T. ház! Miután az elnök arra hivatkozott, hogy a ház végzése nélkül nem oszthatja el az ülést, tessék ezt a kérdést: folytatni akarja-e a t. ház a tanácsko-

zást vagy nem? szavazás által eldönteni. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! A kérdést fölteszem. (*Halljuk!*) Kérem azon képviselőket, a kik az ülést még most folytatni kívánják, fölállani. (*Megtörténik. Fölkiáltások: Kisebbség! Zajos nevetés a bal oldalon.*) Először is kimondom, hogy a kisebbség az, mely a tanácskozást ma kívánja folytatni; másodsor pedig a holnapi napirendet közlöm, mely folytatása lesz a mai tanácskozásnak, s ha ez netán oly időben fejeztetnék be, melyben még más tárgyak is fel lesznek vehetőek, a tegnapi kijelentés folytán is a pénzügy-miniszter ur által előterjesztett ház-, jövedelem-, személyes kereseti adók, a dohányjövődék, bor- és húsfogyasztási adó, valamint a cukoradóról szóló törvényjavaslatok tárgyalása.

Az ülés végződik d. u. 2 órakor.

78. országos ülés

1869. december 1-jén

Somssich Pál elnöklete alatt.

Tárgyai: A közoktatási miniszterium költségvetése, kérvények, s a függőben maradt interpellatiók s különféle javaslatok, valamint az előkészített kérvények jegyzéke bemutattnak. Majthényi Dezső a kalocsai jezsuiták miatt, Hertelendy Kálmán és társai a zalavári és a kapornaki apátságok iránt interpellálják a kormányt. Irányi Daniel és társai törvényjavaslatokat nyújtanak be az adóreformra s a meglelt emberek oktatására nézve, Tisza Kálmán pedig határozati javaslatot több adónem reformja iránt. Az 1868-dik évi zárszámadás megvizsgálásáról a tárgyalás tovább foly s bevégeződik.

A kormány részéről jelen vannak: Bedekovics Kálmán, Festetics György gr., Gorove István, Mikó Imre gr.; később Eötvös József b., Horvát Boldizsár, Lónyay Menyhért.

Az ülés kezdődik d. e. 10¹/₄ órakor.

Elnök: Az ülést megnyitom. A jegyzőkönyv fel fog olvastatni, méltóztassanak figyelni.

Mihályi Péter jegyző (*olvassa a november 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van. Van szerencsém jelenteni, hogy a közoktatási miniszter ur a közoktatási miniszteriumnak költségvetéseit több füzetben kinyomva megküldte. A füzetek a t. képviselők között ki fognak osztatni.

Van szerencsém továbbá Komárom szab. kir. város közönségének kérvényét bemutatni, melyben ismételve pártolja a már 1868-ik évi december 8-án tárgyalt kérvényét, melyben az 1849-ben az ausztriai kormány által elszedett 78,887 frtot tevő kárukat kamataival együtt megtéríttetni kéri.

Bemutatom továbbá Bars megye közönségének kérvényét, melyben Békés megye abbeli kérvényét, hogy az alföldfümei vasutvonal észek-sziszek-károlyvárosi részének kiépítése a nagyváradi-észeki vonalt építő consortiumnak adassék, pártolja.

Bemutatom Krassó megye közönségének kérvényét, melyben a karán-sebesi kerületnek a megyébe való visszakebelezését kéri.

Bihar megye közönségének kérvényét is van szerencsém bemutatni, melyben Buda város kérvényét Fiumenak bekebelezése iránt pártolják; továbbá Trencsén szab. kir. város közönségének kérvényét, melyben ugyanazt kéri.

Végre Stoll Károly bemutatja csernefalvi Kozmucza Vazul görög kath. lelkésznek kérvényét, melyben fizetése javítását kéri.

Csiky Sándor: T. ház! Budai lakos Madarassy Ferencznek van szerencsém kérvényét a t. háznak benyújtani, melyben azt kéri, hogy az 1848—49-ki hadjárat alatt az ellenséges osztrák és orosz hadak által okozott 1093 forint kárának kifizetését a t. ház elrendelje és az állampénztárból kielégíttessék.

Salamon Lajos: Van szerencsém Erd mező városban lakó több dunai molnár kérvényét benyújtani, melyben a hozandó ipartörvényben kéri ezen iparágat ezentúl mint szabad ipart korlátlanul és minden engedély nélkül biztosítani, másrészt biztosítani jogukat, a karó-jog és malomtulajdoni ipart biztosítani, és 3-szor, hogy az ebből származható ugynevezett károsítás, sem a privilegiumok, sem az állam sem egyesek által jövőre senki által meg ne törthessék.

Madarász József: Bodola községben lakó Kósa Sándor és Hubert Nándornak a képviselőházhoz intézett kérvényét van szerencsém benyújtani, melyben több rendbeli jogtalan elfoglalás elrendelésének megátolását és, állításuk szerint, a pénzügyőrök által illetéktelenül bevett husz forint visszafizetését kéri.

Majthényi Dezső: A ki elfogulatlanul végig tekint e nemzet történetén, t. ház, be kell ismernie, hogy sokban és sokszor bámulatos előrelátás és másokat messze háta mögött hagyó szabadelvű szellem lengi át őseink intézkedéseit. Így, hogy csak egyet említsek, az, a mit a szabadelvű párt a continensen úgy, mint a szigetországban egyaránt zászlajára tűz; a birák választásának joga, nekünk legnagyobb részben már emlékezetet haladó idő óta törvényes gyakorlat által biztosított százados tulajdonunk, és egész ez év — ha jól emlékezem — július 10-éig nyugodtak lehettünk a felett, hogy legalább e miatt újabb küzdelmeknek nem lesz kitéve sokat faggatott hazánk. Hasonlóul vagyunk egy más dologgal, interpelláció tulajdonképi tárgyával. Most, midőn a Visztula partjain történt ismeretes zárdai esetek, hogy úgy szóljak, a tűzkárosult szomszéd példájaként intenek bennünket, hogy tegyünk meg mindent, mi által elháríthatunk hazánkról hasonló csapásokat, nem mondhatjuk ugyan, hogy e részben meg van téve minden, mert még sokat, hitem szerint, nagyon sokat kell tenni; de mondhatjuk igen is, hogy megsemmi-

tése az első, tehát a legnehezebb lépés, mert e nemzet törvényhozói már 1741-ben kérelmeztek és 10 évvel később az 1751-ki X-ik törvényczikkben csakugyan sikerült e kérelmüknek érvényt szerezni, hogy t. i. a sötétség, és papi uralom legerősebb támasza, a jezsuita-rend, Magyarország területén oszlattassék fel. Azért azt hiszem, hogy önök! a tulsó oldal férfiai, kik égre-földre a reformok barátjainak mondják magokat (*Fölkiáltások a jobb oldalon. Ugy van!*) most, midőn szeretem hinni, hogy a papi uralom megszüntetése, illetőleg a reformok előestéjén állunk, csak helyeselni fogják, ha kérdést intézek a vallás- és közoktatási miniszter urhoz az iránt: vajon mi gátolta, vagy gátolja a cultusminisztert, hogy nem hajtja végre a kalocsai jezsuiták ellenében ezen általam említett 1751-ki X. törvényczikket? (*Élénk helyeslés.*) Bátor vagyok interpellációt irásban is beadni.

(*Olvassa:*) „Miután a jezsuitáknak Kalocsán köztudomásulag zárdájuk van: kérdem: mi gátolja cultusminiszter urat, hogy nem foganatosította ellenökben az 1751-ki X. törvényczikket, mely az érintett rend feloszlátását világosan elrendeli?”

Elnök: Méltóztassanak az interpellációt meghallgatni, jegyző ur szives lesz azt felolvasni.

Mihályi Péter jegyző (*felolvassa újra az interpellációt.*)

Elnök: Az interpelláció közöltetni fog a cultusminiszter ural.

Hertelendy Kálmán: T. ház! Van szerencsém két kérdést intézni a t. vallás- és közoktatási miniszter urhoz, magam s több képviselőtársaim nevében is.

Az egyik a zalavári, a másik a kapornoki apátságot illeti.

Zalamegye közönsége még 1868-ban kérvénnyel járult a t. ház elé a végett, hogy a Zala megyében kebelezett zalavári apátság magyar egyházi birtokot képezvén — a mit hiteles történelmi adatokkal is kimutatott — mégis ezen magyar egyházi birtok idegen egyházfőknek, t. i. a gottviczi apátnak adományoztatott; s ezen körülbelől 32 ezer holdat magában foglaló apátság jövedelmei külföldre vándorolván, nem hazai, de idegen czélokra fordíttatnak nagy részben, sigy ezen rend magyarézelmi és magyarajku tagjai a népnevelés magasztos czéljára nem fordíthatnak annyit, mint a mennyit hazai kötelességek érzetében fordítani óhajtanának.

Második kérdésem a kapornoki apátságot illeti, mely hazai törvényeink ellenére, oly szerzetnek adományoztatott, melynek ingatlan birtokot Magyarországnak birni joga nincs. Mutatja ezt a II-ik Mátyás király által 1606-ik évben kötött, bécsi békekötés 8-ik pontja, mely így szól: (*Olvassa:*) „Hungari non consentiunt quod

Jesuitae regni Hungariae jura stabilia et possessionaria habeant et possideant.“ Ugyancsak 1608-ban ugyanerre vonatkozólag II-ik Mátyás király decretumának 8-ik fejezetében ez mondatik: „Hic quoque articulus de Jesuitis in vigore suo permanet: nimirum ut ipsi nullo in regno Hungariae bona stabilia, et possessionaria habere et possidere valeant.“

Ennek folytán szorosán tartva magamat a házsabályok értelméhez, röviden indokoltam kérdéseimet és a t. ház engedelmével fel fogom olvasni interpellációmát: *(Olvassa:)* „1. Van-e tudomása a miniszter urnak arról, hogy a zalavári apátság még mindig az Ausztriában fekvő godriczi apátság uralma alatt áll, s bár ezelőtt rendes önálló apátokkal birt, s minden más apátságtól függetlenül kezeltetett, most mégis onnan kormányoztatik? és

„2. Van-e szándokában a t. miniszter urnak e törvényteleniséget megszüntetni, s hajlandó-e e végett a törvényhozás elé törvényjavaslatot terjeszteni ezen apátság mielőbbi függetlenítéséről?

„3. Miként történhetett az, hogy a kapor-noki apátság egy oly szerzetnek adományoztatott, melynek a hazai törvények értelmében, nevezetesen II-ik Mátyás király rendeletének 8-ik fejezete szerint, ingatlan birtokot birni, kezelni nem is szabad?

„4. Tett-e, vagy fog-e lépéseket tenni a végett, hogy a jesuitaszerzettől ezen apátság elvétesse, s annak jövedelmei az adományozás szellemének megfelelőleg kezeltessenek?“

Elnök: Elég világosan fel levén olvasva az interpelláció, nem szükséges újra felolvasatni. Közölni fog a miniszter ural.

Irányi Dániel: Van szerencsém két rendbeli törvényjavaslatot terjeszteni a t. ház elé, barátim s a magam nevében. *(Halljuk!)*

Általánosan el van ismerve, hogy jelenlegi adórendszerünk igen tökéletlen, sulyos és igazságtalan. E bajon mielőbb segíteni a törvényhozás sürgős és szent kötelessége. E célra két ut vezet: egyik a részletes adónemek egyenkinti reformálása, a másik a gyors orvoslás s az adórendszernek egyszerre történendő átalakítása. Én e második módnak adok elsőseget, még pedig azért, mert csak így lehet a különböző adónemek közt összhangot létesíteni, csak így lehet elkerülni az adók meghatározásában és azoknak kivetésében az aránytalanságot s bizonytalanságot. E nézetből indulva ki, törvényjavaslatomban egy országos bizottságot indítványozok, mely összes adórendszerünket átvizsgálja, s a hiányokat kijelölve, a szükséges javításokat indítványozni lesz hivatva.

Ezt előrebocsátva, szabadságot veszek magamnak e törvényjavaslatot felolvasni. *(Felolvassa.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot kinyomatni és azután tárgyalásra kitűzni.

Elnök: Ki fog nyomatni, s tárgyalásra annak idejében kitűzetni.

Irányi Dániel: A másik törvényjavaslat, melyet benyújtani szerencsém van, új intézmény behozataláról szól. Annálfogva reményelem, megengedi a ház, hogy azt némi kis magyarázattal kísérem.

A tavalyi országgyűlés gondoskodott arról, hogy a gyermekek elemi nevelésben részesülhessenek. Ezen törvénynek végrehajtása, hogy ha erély és buzgóság követi, bizonyosan üdvös eredményeket fog szülni. Azonban, fájdalom, igen sokan, milliók vannak, kik e törvény jótéteményeiben, koruknál fogva, többé nem részesülhetnek. Kérem: nem volna-e lehetséges, hogy azok is, kik már a felnőttek, felserdültek korában vannak, elemi ismeretek jóvoltáiban részesüljenek? Hogy ez lehetséges, példa reá Franciaország. Ott harmad éve, ha jól emlékszem, már 24,000-re ment az ugynevezett nagyok tanfolyamainak száma, és ma alkalmasint a 30,000-et megüti. És ezen fényes eredményt koránt sem valami nagy áldozatok árán érte el Franciaország; mert ott is, mint, fájdalom, a legtöbb monarchiában, inkább a fegyveres erő szaporítására, az állandó hadsereg fentartására fordítja a kormány fő gondjait, mint a nép nevelésére. *(Felkiáltások a szélső bal oldalon: Igaz!)* Minek köszönheti tehát e fényes eredményt Franciaország? Egy buzgó, lelkes közoktatási miniszternek, és köszönheti a községek lelkesültsége és a tanítók buzgóságának: mert igen csekély azon segély, melyben az állam ezen nagyok tanfolyamát részesíti. Ha jól emlékszem, mindössze évenként csak 100,000 frank. Ezen példa, uraim, kell hogy minket is arra indítson, miszerint mi is azon milliónyi polgártársaink felvilágosításáról, a tudományok legelső kulcsának ily módon birtokba jutásáról gondoskodjunk, a kik jelenleg sem írni, sem olvasni nem képesek. Én annálfogva arra hívom fel a t. házat, méltóztassék egy, nem igen nagy hitelt nyitni a közoktatási miniszternek a végett, hogy ő is a felnőtt személyek elemi oktatásban részesítéséhez az állam részéről járulhasson. Ezeknek elmondása után, a t. ház engedelmével, felolvasom magát a törvényjavaslatot. *(Fölbvassa.)*

Midőn ezen törvényjavaslatomat a t. képviselőház becses figyelmébe ajánlanám, egyuttal arra vagyok bátor kérni a t. házat, hogy miután hitelnyitásról van szó, ezen törvényjavaslatot a pénzügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Elnök: A beadott törvényjavaslatok ki fognak nyomtatni, a képviselő urak között kiosztatni, és ha a t. ház parancsolni fogja, napirendre kitűzetni. *(Helyeslés és fölkiáltások: Mindenekelőtt azonban a pénzügyi bizottsághoz utasítandók!)*

Tisza Kálmán: T. képviselőház! Hogy Magyarország adótörvényei reformot igényelnek, az mindenki által rég elismert tény. Én is idevonatkozólag szándékozom nem ugyan törvényjavaslatot, de határozati javaslatot tenni le a ház asztalára. E határozati javaslat nem általános minden adók reformját, hanem különösből csak némely mindjárt megnevezendő adónemek reformját veszi célba; külön, ilyen adónemekét pedig azért, mert bár elismerem, hogy az egész adórendszer reformjára szükség van, mégis azt tartom, hogy az egész rendszer reformjának életbeléptetése sokkal hosszabb időt fog igénybe venni, semhogy az általam elsorolandó adónemek reformját — függővé téve az egész munkálat elkészítésétől — addig elhalasztani óhajtanám. Határozati javaslatom a következő. *(Olvassa:)*

„A képviselőház oda utasítja a pénzügyminisztert: hogy a ház-, a személyes kereseti és jövedelmi adóra, a cukor-adóra, hús- és borfogyasztási illetékre és a dohányjövedékre vonatkozólag, kiterjesztvén figyelmét az adó behajtásának és kezelésének módozataira, és tekintetbe véve a dohányjövedék eshetőleges megszüntetését és az abból eddig bevett jövedelemnek más uton leendő pótlását is — az 1870-ik év folytán oly időben tegyen le törvényjavaslatokat a ház asztalára, hogy azok kellő tárgyalás után elfogadtatván, az 1871-ik évre szóló költségvetés — melynek, az 1868-ik évi december 5-ki ülésben hozott határozat értelmében, az 1870-ik évi szeptember közepéig kell betérjesztetni — már azokra támaszkodva legyen elkészíthető.“

Ezen határozati javaslatomat kinyomatni, az abban említett adónemek tárgyalásakor napirendre tűzetni, és azoknak tárgyalásakor figyelembe vétetni kérem. *(Helyeslés a bal oldalon.)*

Elnök: T. ház! A kinyomatásra vonatkozólag megjegyzem, hogy miután az itt szóban levő adónemek már napirendre vannak tűzve, a határozati javaslat kinyomatása csak úgy eszközölhető, ha azok tárgyalását elhalasztani kívánja a t. ház, vagy pedig ha a határozati javaslat külön tárgyalatnék.

Tisza Kálmán: Ha, mit nem igen hiszek, ma kerülnének tárgyalás alá az általam említett adótörvények, akkor a kinyomatást mellőzve, kérem ugyanakkor tárgyalás alá venni határozati javaslatomat. Különből pedig kinyomatni és szétosztatni.

Elnök: Meg fog történni.

Elnöki köteleességemnél fogva bemutatom

ma, mint december hó első ülésében a múlt hóban beadott és abból fenmaradt interpellációk, indítványok, határozati javaslatok és törvényjavaslatoknak jegyzékét, melyek ki fognak nyomtatni s a t. képviselő nrak között kiosztatni. *(Helyeslés.)*

T. ház! A kérvényi bizottság ujabbán 100 s egynehány tárgyra nézve nyújtja be véleményét. Ez is ki fog nyomtatni és napirendre tűzetni.

Következik most a napirenden levő tárgy, a szónokok sorában pedig Nyáry Pál.

Nyáry Pál: T. ház! Ha a szőnyegen levő és az egész ház — többet mondok, különösségénél fogva az egész nemzet figyelmét napok óta függőben tartó tárgy fölötti vitának, jelen, mondhatni előhaladt stadiumában még fölszólok, teszem ezt tisztán kötelességérzetből s különösen azért, mert látom, mikép távolittatik el — egy, magában a világon legegyszerűbb, természeténél és lényegénél fogva is nem politikai, de tisztán administratív kérdés — t. i. a számadások vizsgálásának módja iránti kérdés, a maga illetékessége teréről; mikép vonczoltatik, nem mondom játszatik ez át némelyek által, egy egészen idegen térre, t. i. a miniszter iránti személyes bizalomszavazatnak sikamlós terére, mely téren, ha e tért maga a t. ház többsége is elfogadná, hatalmában áll a miniszteriumnak, különösen pedig a pénzügyminiszternek részére győzelmet vivni ki.

De a kérdés az: vajon ily győzelem arányban lesz-e majd azon veszteséggel, a melybe ily győzelem kerülhet? mert ez könnyen — jól megjegyeztetni kérem — a nemzetnek nem a többség iránti, hanem általában a törvényhozás iránti bizalma vesztesébe kerülhet. A nemzet egyik többségtől megvonhatja bizalmát, helyébe egy másik többséget állíthat. Semmi baj. De igen is, nagy a baj, t. ház, ha a nemzet azon hiedelemre jogosittatik, hogy az alkotmányosságban többé biznia nem lehet. Megengedem, sőt a parlamenti élet természetéből folyólag még szükségesnek is tartom, hogy a miniszteriumot pártoló többség a miniszter személye körül sora-kozzék olyankor, mikor egy kormányra vágyó kisebbség megtámadja a miniszteriumot. Az ember természetében fekszik, hogy azon térről, melyet elfoglalt, nem könnyen engedi magát letérittetni: „hanc veniam damus petimusque vicissim.“ De, bár ezt megengedem, t. ház, ki kell nyilatkoztatnom, hogy én az ily eljárást mégis mindig a drastikus szerek közé sorozom, ezek természete pedig az, hogy olykor némiképen látszólag könnyebbülést szereznek is a betegnek, de ha nem óvatosan s ha ismételve sokszor használtatnak, egészség helyett pusztán tengő

életet idéznek elő: mert megfosztják a beteget az önbizalomtól és készítetik azt minduntalan idegen támpontokra támaszkodni. De, t. ház, jelenleg az az eset nem fordul elő: a kisebbség nem támadta meg sem az egyes minisztert, sem a miniszteriumot általában. A kisebbségnek, az ellenzéknek egyetlen egy javaslata sem terjesztett eddig a t. ház elé, s az, mi előttünk áll, semmi más, mint a ház többségének kebeléből négyötöd részben választott bizottság javaslata. Mi iránt? Javaslát az iránt, mi módon kell, hogy alkotmányyszerűleg tegyen és tehessen eleget a t. ház alkotmányos föladatának.

A t. pénzügyi bizottság az alkotmányosság és, — hozzá teszem — a tudomány színvonalára helyezte magát, midőn a t. háznak azon módot javasolta, mely mód által egyedül képesítheti magát alkotmányos kötelességének teljesítésére: egy főszámvevőszék föllállítása és a beadott számadások azon számvevőszék elébe való utasítása által. Ennek helyességét a többségnek, ha jól emlékezem, első szónoka, t. barátom Bánó nem vonja kétségbe, és megengedi, hogy a valódi alkotmányos ut az, a melyet a bizottság javasol. De ő a kezdet nehézségét említi föl és nem veszi észre, hogy éppen a pénzügyi bizottság is a kezdet nehézségét vette tekintetbe.

A különbség kettejük között az, hogy a pénzügyi bizottság a csomó végét ki akarja keresni és rendesen akarja legombolyítani az egészet; t. barátom pedig herculesi velleitásokat érezvén magában, javasolja a gordiusi csomó kettévágását — jelenleg ugyan még sem a maga — hanem azon hét bátor férfiu személyében, kik a vizsgálatot teljesítendik.

E javaslatnak két nagy hiánya van.

Az első az, hogy a miniszteri, mint remélem, rendes számadás nem gordiusi csomó; második pedig, hogy bármennyire bátor legyen ama hét férfiu, nem Herkules. De ezen is segít t. barátom, mert azt mondja, a parlament mindenható, a törvényhozás nagy hatalom. Ez nem eredeti gondolat; azt Angliában szokták mondani, hogy a parlament mindent tehet. De sajnálom, hogy elfelejtette, a mit ott utána szokták mondani, azt t. i.: „csak egyet nem, t. i. a leányokat nem változtathatja férfiakká át.“ (*Derültség.*) Jelen rövid előadásomnak föladata az lenne, miszerint én is egyetértek t. képviselőtársammal abban, hogy a törvényhozó testület nagy hatalom, de egyetértek az angolokkal is abban, hogy lehetlent még az sem tehet.

E lehetlenségnek kimutatása lesz föladata előadásomnak, és egyenesen hivatkozom a t. miniszter urra, s meg vagyok győződve, hogy nekem igazságom van azt hinni, hogy t. miniszter ur nem fogja tekintetbe venni az oly állításokat, minő-

ket tegnap hallottunk Wodiáner Béla társunktól, ki az államháztartást tisztán G'schäft-nek tartván, azt mondja, hogy a milyen könnyen elbánnak ott a számadásokkal, mért ne bánhatna el épen ugy a t. ház is az államszámadásokkal. Igen rossz időt választott e tanácsadásra. Ha épen a közelebbi napok eseményeire emlékezik vissza s azon eredményekre, melyeket körülbelül a G'schäftek mutattak. A miniszter által betérjesztett kimutatások hitelességét valóban nem emelné, ha ugyanazon ut követtetnék azok hitelességének, tudniillik az államháztartási számadások hitelességének kimutatására nézve. Vegye figyelembe a t. képviselő ur, hogy itt nem G'schäft-ről van szó, itt egy törvényről, alkotmányos országban egyik legalaposabb törvény végrehajtásáról van szó. Van ugyanis egy törvény, mely évenként meghatározza minden egyes polgárnak áldozatrészletét, melylyel járulni tartozik az állam céljainak szükségleteihez. Ezen törvény, mint minden törvény, csak meghozataláig tartozik a törvényhozás körébe, annak végrehajtása a miniszteré. De mindamellett mégis azon törvényből meríti a törvényhozás a maga legnagyobb hatalmát; meríti pedig azért, mert egy ily törvény hiánya a kormányzást lehetlenné teszi, és azért kényszeríti azt, hogy minden évben a képviselőház elé járuljon. De egy ily törvény meghozatalával még semmi biztosíték nincs elérve; ezt ki kell egészíteni egy másik törvénynek, mely által a mult évre nézve a budget értelmében eljárás biztosítatik, s ez azon törvény, melyben hiteles adatok alapján a törvényhozás biztosítja az országot arról, biztosít minden egyeseket is arról, hogy a mivel járultak az állam céljai szükségleteinek fedezéséhez, abból nem csak nem pazaroltatott el egy fillér sem, hanem a törvényhozás által kitűzött célokra fordított.

Itt állunk, t. ház! meghoztuk a budget-törvényt a mult években, annak végrehajtását a miniszterre bíztuk, a miniszter most számadását adja be. A kérdés az: mit tegyünk ezen számadással? A pénzügyi bizottság azt mondja, a mit a világon senki sem hoz kétségbe, hogy a számadások és azok minden részletei már akkor, midőn ide betérjesztetnek, megvizsgálva legyenek. Azon számadásoknak a miniszteri kimutatásokkal egyformasága az, a mit át fog vizsgálni a törvényhozás. De nem fog bocsátkozni, mert nem is bocsátkozhatik egyes számadások vizsgálatába épen azért, a miért a budget-törvény végrehajtását nem maga eszközölte, hanem bizta azt a felelős kormányra. A kérdés az: hogy azon felelős testület meg van-e már, mely nélkül a számvizsgálást nem teljesítheti a törvényhozás? Igaz, ez nincs meg, és épen az okozta, hogy javaslatában a pénzügyi bizottság azt ajánlja, hogy ezen független felelős testület

a főszámvevőszék állíttassék föl, és a mit annak már ezelőtt, kellett volna megtennie, azt most utólag hajtsa végre, és terjeszse kimutatásait a t. ház elé.

Azt mondja Bánó barátom, és utána többen, hogy az idő rövidsége miatt az nem lehetséges. Azt mondja maga igen t. barátom Justh József is, hogy: ha nem lehet ezen kötelességet teljesíteni úgy, a mint kellene, kell úgy, a mint lehet. Ez, nézetem szerint, nem alkotmányos fölfogás. Ha igaz az, hogy a törvényhozás nagyhatalom, igen kicsinynek mutatná magát, ha akkor, midőn tőle valami tökéletes kivántatik, a maga gyengeségét ekkép fődözné fel. Az mondatik, hogy ez elérhető azon hét bátor férfiú kiküldése által.

Hogy ez magának a számvevőszéknek, mint független és felelős testületnek eszméjével és fogalmával is ellenkezik, könnyű kimutatni.

Először t. barátom Várady terjesztett elő törvényjavaslatot a főszámvevőszék föllállításáról. A t. miniszter ur követte, és — ámbár némi eltérések vannak a két javaslat közt — sokban megegyeznek azok; megegyeznek pedig épen azon pontokban, melyekre nekem most szükségem van. A szakasz számát ugyan nem tudom megnevezni, de a miniszter ur törvényjavaslatának egyik szakaszában is benfoglaltatik az, hogy azon alkotmányos testület a miniszteriumtól egészen független legyen.

A második szakaszban az mondatik, hogy ezen testület tagjai nem lehetnek sem az alsó-, sem a felsőház tagjai. Következik azon pont, melyben kimondatik, hogy ezen testület épen azért, mert független, felelős a bíró előtt. Ugyan, t. ház, ezen qualificatiókkal fog-e bírhatni ama hét bátor férfiú, és bizonyos tekintetben független lehet-e a miniszteriumtól? Igen természetes, hogy a miniszterium többségéből fognak keletkezni és kitelni a vállalkozók. Azt nem akarom mondani, hogy szolgálilag alárendelendik magukat a miniszternek; de, uraim, a parlamentális fogalomnak követelményeinél fogva e két eszme egymással össze nem egyeztethető; én legalább azon tagot, ki a miniszteriummal oly szoros viszonyban áll, a miniszteriumtól függetlennek nem tarthatom.

Átmegegyek a másik qualificatióra: vajon nem ellenkezik-e magával e törvény fogalmával, hogy ezen tagok, kikről a törvény azt mondja, hogy ha fölláttatik a számvevőszék, annak tagjai nem lehetnek, most legyenek tagjai annak, és pótolják szükségkép — mint mondta t. barátom — hiányát amaz intézménynek?

Harmadszor azt kérdelem: vajon nem ellenkezik-e a képviselői fogalommal a felelősség? Minket a törvényhozás biztosít még a hatalom

irányában is, a felelősségre nézve. Én nem hiszem, hogy a törvényhozás egy pusztá határozata által alávetethetne minket bár milyen felelősségnek.

Igaz, hogy van egy eset, egy szomorú eset, mely azt mutatja, hogy az ellenkező meglehet; nem ugyan az, hogy felelőssé tétessék a törvényhozásnak egyik része a másik irányában, hanem az, hogy minden felelősségtől fölmentessék, és még följogosíttassék azon jogok gyakorlására is, melyeket az alkotmány az egész képviselő testületre ruházott: s ez a delegáció.

Ha t. barátaim Justh és Bánó ily értelemben akarják kiküldetni a hetes bizottságot: akkor azt hiszem, hogy mi, vagyis inkább azok, a kik azt teszik, a miniszter irányában nem bizalmat, hanem inkább bizalmatlanságot szavaznak: mert a minisztert megfosztják attól, hogy magát igazolhassa, holott azon független testület előtt, melyet fölláttatni javasol, a pénzügyi bizottság minden a miniszterium irányában hányt ráfogás megsemmisül. És pedig miért? Azért, mert már van egy alkotmányos, egy független testület, mely előtt ezen ráfogások mind semmivé tétetnek, holott ellenkező esetben mindig lepel alatt marad a miniszterium, azon lepel alatt, melyből soha sem fog kibontakozhatni: a gyanúsítás, a bizalmatlanság lepléből.

Hallottam, t. ház, úgy tetszik képviselőtársam Tóth Vilmos által mondatni, hogy hiszen az mind igaz, a mit a pénzügyi bizottság mond. De nem arról van szó, hanem arról, hogy bizonyos hírlapok megtámadták a minisztert, és a minisztert ezen hírlapok ellen oltalmazni kell a többségnek. Hogy ily föladata legyen a többségnek vagy a törvényhozó testületnek, azt én még nem hallottam, *(Nem is volt mondva! jobb felől)* de nem is kívánom, hogy nálunk életbe lépjen.

Az ok, a miért ezt nem kívánom, épen az, a miért ő kívánja. Ő azt mondja, hogy azért kívánja, mert az állam hitele veszélyeztetve van az által, ha valaki a miniszter által készített kimutatást vagy számadást vizsgálja, ha annak tételeit kétségbe hozza. Én ellenkező véleményben vagyok. Az alkotmányosság és a szabadság főtributuma az, hogy mindenki megtámadtathatik, de viszont mindenki igazolhatja is magát. *(Bal felől helyeslés.)* A kik ily dologban keresik a biztosságot, bizonyára azt hiszik, hogy Oroszország az, a mely a legjobban van szervezve. Ott a miniszteri eljárás, a miniszteri számadás ellen hírlapban sem szabad senkinek fölszólalni. Ebből az következne, hogy egész Európában Oroszország az, a mely a legnagyobb hitellel bír, holott épen az ellenkezőről van mindenki meggyőződve.

Magyarországban a miniszteri számadás, ugy,

mint minden előhaladottabb országban történik — meg fog vizsgáltatni, és — a mint nem kételkedem — eredménye az lesz, a miről megelőzőleg értesített bennünket t. miniszter ur ez előtt egy hónappal.

Én azt gondolom, hogy azon rágalmak, azon ráfogások ez uton el fognak némittatni, és Magyarországnak hitele nem csak sülyedni nem, hanem fokozódni fog. Holott ellenkezőleg arról is meg vagyok győződve, hogy ha a t. miniszter ur a ház megbizásából egy kölcsönt akar eszközölni, és azt azzal indokolja: én oly erős helyzetben vagyok, hogy tehetek, a mit akarok, és ellenem fölszólalni senkinek nem lehet, a vizsgálat is oly könnyen megy keresztül, én szabom meg a kérdéseket is, melyekre a bizottságnak felelni kell, akkor a miniszter ur nagy reményekkel jelenhet meg a pénzpiaczkokon, de igen üres kézzel fog azokról visszatérni. *(Helyeslés a bal oldalon.)*

Én annálfogva azt hiszem, nincs más mód, nincs más ut, mint a melyet a pénzügyi bizottság javaslatában kitűz, és annálfogva annak elfogadására szavazok. *(Helyeslés bal felől.)*

Érkövy Adolf: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A Justh József-féle határozati javaslat mellőzésére, illetőleg megdöntésére, más részről pedig igen t. képviselőtársunk Ghyeczy Kálmán határozati javaslatának, illetőleg a pénzügyi bizottság javaslatának foganatosítására igen sok érv hozatott fel, mindenestre annyi, hogy körülbelül, a mint ezt a tanácskozások folyamából tapasztaljuk, e tárgynak azon része, mely törvénynek volna nevezhető, teljesen ki van meritve.

Ha még ebben valami kétség lehetett, a magyar törvényhozás egyik veteránjának — igen tisztelt Nyári képviselőtársunknak e pillanatban bezárt beszéde ennek legfényesebb tanujelét adja; mert előadásában olyant, mi eddig is megpendítve nem lett volna, csakugyan nem találtam; egyet kivéve: az angol parlament mindenhatóságának korlátoltságát; a mi csakugyan igaz. *(Derűtség. Valaki bal felől: Halljuk az újat!)*

Én a szőnyegen forgó kérdésnek törvényi oldalával nem akarok foglalkozni, mert őszintén bevallom, én újabb érvet felhozni e tekintetben szintén nem tudnék; van azonban e kérdésnek egy másik oldala is, mely tudtomra még alig pendített meg, pedig mindenestre fontos épen azért, mert az e tárgyban először felszólalt Ghyeczy t. képviselőtársam igen nagy súlyt fektetett a kérdésnek ezen oldalára.

Ghyeczy t. képviselőtársam mindenek előtt három érvre fektette okoskodását, arra nézve, hogy Justh képviselő ur határozati javaslata mellőztessék.

Az első átalánosságban kimondja azt, hogy jogilag és törvényileg incompatibilis e határozati

javaslat; a másik, hogy szerkezetének számszeres összeállítására nézve annyira gyarló, hogy annak számszeres szigorlása nem is lehetséges; és harmadszor azokra nézve, kik netán ezt még nem értenék, egyszerűen felemlítette, hogy annak nagy bátorsága legyen, ki netán e dolognak nekimegy: szóval, először jogilag incompatibilis, másodsor végrehajtási szigorlása lehetlenség, és harmadszor — ha szabad úgy neveznem — körülbelül egy kis elkölcsi megfélemlítés azokra nézve, a kik e munkálatra vállalkozni akarnának. *(Jobb felől: Igaz!)*

Miután ekként, t. ház, a mester biztos kézzel, erős vonásokkal, komolyan átgondolva, a képnek fővonásait vászonra tette, következtek azután a kisebb művészek, kik a kijelölt vonások alapján, a kép vázlatát kitölteni ügyekeztek. Használtattak itt kirivóbb színek is; hallottuk például mindenek előtt a kijátszást, a más térére való átjátszást, bizonyos tekintetben czinkosságot, rejtélyes, homályos ügyeket, alárendeltséget, s több ilyféle dolgokat. Én részemről, t. ház, azt, hogy egészen helyesen, vagy nem helyesen történt-e ez, nem akarom elhatározni; de jól emlékezem arra, hogy egy düsseldorfi barátomat meglátogatván, midőn képeit végig nézve, néhányat különösen kirivó színnel láttam festve, nem levén magam teljesen műértő, azon kérdést intéztem hozzá, vajon jól van-e ez, vagy nem? mert nekem úgy tetszik, mintha e képek kissé kirivóbb színekkel volnának festve, mintsem azt a helyes műizlés tartja. Erre düsseldorfi művész barátom azt felelte, hogy: „Nincs bizony ez így egészen jól, a helyes műkezelés nem ezt tartja, de az én közönségem így szereti.“ *(Derűtség a jobb oldalon.)*

Áttérek most már azon értelmezésre, melyet t. képviselő ur a zárszámadásnak adott.

Kettőről volt szó: a 67-ki és 68-ki zárszámadásról. Az elsőre nézve Ghyeczy t. képviselő ur kimondta, hogy hasznavehetlen iromány, s szóltak ahhoz mások is; a másodikról, a 68-ki t. i., azt mondja a t. képviselő ur, hogy a számok azon mesterséges combinatioja, melynek példányait a zárszámadás mutatja, azon eredményre vezetett, hogy én legalább nem voltam szerencsés találni senkit, ki azt állithatta volna magáról, hogy ő ezen zárszámadásokat tökéletesen érti. Megvallom, t. ház, igen nehéz helyzetbe hozott ez által t. Ghyeczy K. képviselő ur. Az ő szava nyomatékos; tisztelet kíséri törvényhozási működését, melyet 30 év óta csakugyan tisztelettel folytat. Midőn ő azt mondja, hogy nem talált még senkit, a ki a számadásokat értse, s illetőleg maga is, úgy látszik, egészen nem érti; akkor nekem azt mondani, hogy én abba teljesen be vagyok avatva, hogy én azt tökéletesen

értem, az egy neme volna a suffisance-nak, mely magánkörben sem, de legkevésbé az ország színe előtt illik; de annyiban mégis könnyítve van helyzetem, hogy számokról van szó, és miután a számok kétszer kettője nem csal, bátor vagyok azt mondani, hogy én ezen zárszámadások belszervezetéhez hozzá merek szólni.

T. ház! semmi szín alatt nem fogom azt tenni, a mit Ghyczy K. t. képviselő ur tett, midőn bocsánatot kért, hogy számokat hoz fel. Én azt hiszem, ezen parlament tagjainak, a kiknek hatalmában áll évenként anuyi ezer meg ezer milliót megszavazni, azoknak a számokat is meg kell hallgatni és a számok megállapításához is kell érteni. *(Helyeslés.)* Mindamellett nem akarok sok számot felhozni; felhozok különösen csak egy csoportozatot, melyre nézve Ghyczy K. képviselő ur azt mondja: ki állithatná azt, hogy biztos számadáson alapszik azon állítás, hogy a magyar korona uradalmi, erdői, s az azokon levő fundus instructus 1867. év végével ennyi milliót s 1868 végével ismét ennyi milliót értek, tehát az értékgyarapodás 15.500,000 frtot tesz!

T. ház! Mielőtt erre vonatkozólag észrevételeimet megtenném, előre kell bocsátanom, hogy az 1867-ki zárszámadás, mely előttünk fekszik, összesen csak néhány tételből áll. Van egy sommázata, mely okmányokkal van támogatva, s melyben be van a jövedelem, a bevétel, a kiadás és a költségek. Ezen sommázatnak alapján van készítve a pénztári mérleg mindazon bevételekről, melyek rendes és rendkívüli uton jöttek be, valamint a pénztári maradványokról. Van továbbá egy jövedelmi mérleg, és két összehasonlítás. Miután a sommázat minden télelt indokolva foglal magában, a mennyiben okmányok fekszenek mellette, és ki van mutatva minden fillér; ki van mutatva: mi a hátralék, mi jött be a bevételek folytán; ki van különösen mutatva: mi abból a jövedelem. Ily országos számadásnál és pénztárkezelésnél igen természetes dolog, hogy a jövedelem mindig kevesebb, semmint a bevétel. A bevételnek ezer meg ezer oknál fogva természetesen többnek kell lenni, semmint a jövedelemnek. Van továbbá két összehasonlítás, mely összehasonlítja a bevételeket a kiadásokkal, valamint a bevételeket a jövedelemmel, a költségeket a kiadással. Méltóztassanak a végsómákat megnézni, úgy az egyik, mint a másik összehasonlításban, továbbá a sommázatban, azok okvetlenül nem támokolnak sem többet, sem kevesebbet, mint a pénztári, illetőleg a jövedelmi mérleg.

Van azonkívül egy vagyonkimutatás. Ily vagyonkimutatás okvetlenül szükséges. Ebben kimutatattatik a cselekvő, kimutatattatik a termelő vagyon. A cselekvő vagyonnak meg van szintén

a maga albeosztása, és e szerint kimutatattatik, hogy az ember elvégre tudja, hogy a zárszámadás alapján az országnak maradványokban mi je van; mi je van az államvagyonban, mennyit vett be, mennyit adott ki, mennyit költött a jövedelemre, illetőleg mennyit tesznek a költségek. Hogy ebben mi nehézség legyen, hogy ezt ne lehessen szigorolni, be nem látom.

Van a számadásokban egy pár sajtóhiba, t. ház, a mi nekem is igen sok munkát adott, mert én elvégre annyi fáradságot vettem magamnak, hogy tételről tételre az egészet átnéztem. De ha, például, azt az öt okmányt — mert hisz annyiról van itt szó — szigorolja a t. ház, például egy bizottság által akkor, midőn azok, kik készítették, tehát a főkönyvelő hivatal a ház rendelkezésére áll, hogy fölvilágosításokat adjon ott, a hol szükséges, én ebben egyáltalában, mondom, semmi nehézséget, de egyáltalában semmi szokatlant nem látok és e tekintetben hivatkozom mindazokra, a kik itt köztünk vannak, hiszen vannak köztünk, a kik bankokat vezetnek, vannak consortialis emberek, vasuti engedélyesek; ez mind számitással jár; és lehetetlen, ha azokhoz értenek, hogy ehhez is ne értsenek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Már most áttérek arra, a mit igen t. képviselőtársam Ghyczy Kálmán ur, az államvagyonra nézve mondott. Ő határozottan kimondja, hogy ideálisak a tételek. Csupán ezzel fogom a t. ház figyelmét terhelni, semmi egyéb — ám bár mondhatom, hogy egy jó csomó adattal szolgálhatok — azért ezzel, mert ez a legpositívabb benne.

A zárszámadás 13-ik lapján van, t. képviselőház, a vagyonkimutatás, t. i. a magyar államhoz tartozó vagyon, és pedig az ingatlan vagyon, az 1869-ik évre előirányoztatott, és az 1868-ik évben ahhoz képest kimutatattatik, és ott van az első rovat a tiszta jövedelem, második az egyenes adó, harmadik a fentartási költség. Ezek, hogy így vannak beigtatva, annak megvan nagy fontossága, a mit bizonyosan igen t. képviselőtársam csak úgy tud, mint én, mert ezek tulajdonképen alapjául szolgálnak az érték kimutatásnak; az érték rendszerint van kimutatva. Szólni hozzá, igen is lehet, hanem azt hiszem, hogy itt az eddig bevett szokások szerint vannak az elvek megtartva, és itt megjegyzem, hogy egyáltalában a magyar törvényhozás és az ország soha sincs abban a helyzetben, hogy évről évre inventálja magát az egész vagyonra nézve, mint teszi azt a kereskedő, ki folytonos liquidatiókban tartja magát, hogy mindig tudja mi je van, kell is hogy úgy legyen, mert baj esetében, ha nem tudja, személyes bátorsága, személyes léte lehet veszélyeztetve.

Erre nézve, miután négy millió hold földet, továbbá annyi ezer épületet, évről évre egyáltalában inventálni nem lehet, részint az idő, részint a rettenetes költségek miatt, a felvétel történik egyszer addig, míg ismét az illető jövedelem s a felállított elvek alapján egy új becstű állapítatik meg.

E szerint, igen t. képviselőház, vannak itt olyanok, melyek tiszta jövedelmök arányában vétetnek fel, vannak olyanok, melyek egyenes adó, vannak olyanok, melyek a fentartási költség, vannak épületek, mely épületek nem jövedelmeznek, de használatnak, például országos tisztviselők által. Hogy ezen épületeknek értéke ne lenne, azt mondani nem lehet, de az értéket határozottan kitenni szintén nem lehet, mert nem lehet támokolni, mert nincs róla nyugta s ellen nyugta, mert elvégre is a tisztviselőnek szabad lakása van.

Az ily esetekben az szokott történni, hogy az ily épületeknek ideális jövedelme vétetik fel más hasonló épületekhez arányosítva, s megállapítván a jövedelem, annak 10% vétetik fentartási költségül és ez kétszázszorosan véve, vagyis a jövedelemnek, a mint az más épületekhez képest megállapítatik, huszszorosan vétetik fel, tehát a jövedelem huszszorozva képezi az értéket. Ennek megállapítása pedig történik úgy — ott, hol ily kincstári épületek vannak, mint p. o. Aradon is — hogy a városkapitányság meghívása mellett megállapítatik, többet vagy kevesebbet ér-e az épület.

Vannak más épületek, mint például a fegyverházak; hiszen milliói vannak ily épületekben az országnak. Ezek természetesen bérbe nem adhatók, mert nem akadna vállalkozó, de elvégre az utolsó fillérig használatnak. Ott vannak Gödöllő, Mácsa, Valkó, ezeknél szinte a vételár vétetik fel.

Én tehát ideális tételeket sehol nem látok.

Máshol a jövedelem vétetik fel, mint például a bányáknál, ezeket nem lehet holdankint mérni, hanem ezeknél a tulajdonképi jövedelem vétetik fel, és e szerint is voltak fölvéve.

Az államnak 4—5 millió hold földje van, ezeket szintén nem lehet minden évben megbecsültetni, mert az óriási költséggel jár, hanem felvétetik jövedelmük, mely jövedelemnek hatvanszorosa vétetik föl a mint ez eddig szokásban volt, még pedig a hitelintézeteknél is, hogy t. i. a kivetett adónak százszorosa vétetik fel az érték megszállására, mert itt pozitív adatra támaszkodni nem lehet.

Most is, miután az adóhoz már a pótlék hozzá van adva, tehát nem százszorosa, hanem hatvanszorosa vétetik fel, a mi csekély különbséggel éppen oda megy ki. E tekintetben tehát,

én csupán arra szoritkozom. És meg kell vallanom, hogy, midőn Ghyecz Kálmán igen tisztelt képviselő társam, hacsak egészen félre nem értettem, a mit igen sajnálnék, úgy a mint én beszédéből hallottam és olvastam, megvallom, megdöbbsentem a felett, mikor a törvényhozásnak egy ilyen tiszt veteránja ily adatokat hoz fel a végre, hogy a zárszámadások megszigorolhatlanságát kimutassa. Én ezen észrevételt nem csak teljesen alaptalannak tartom, sőt a számadások ezen részét a legcorrectebbnek, melyet csak valamely ország felmutat. *(Helyeslés jobb felől.)*

Most Tisza Kálmán t. képviselőtársam előadására is kívánok néhány szót szólani. *(Halljuk!)*

Tisza Kálmán képviselő e napokban oly állítást czáfolt itt, mely e házban fel nem hozott, ez pedig hivatkozás az angol főszámvevőszékre. Én részemről azt, hogy Tisza Kálmán képviselő ur itten senki által fel nem hozott állítást akar megeczáfolni, ezt nem csak helytelennek nem találok, sőt igen, a maga rendén volt előadása; de egy megjegyzésem van rá: az, hogy az előadás csakis vastag és vékony könyvekből volt resumálva, a miért engem éppen Tisza Kálmán képviselő ur mult alkalommal megrótt. *(Derűtlenség.)* Üdvözlöm őt e téren, mert azt hiszem, mind magamnak, mind ő neki a politikai bölcsesség vastag könyvéből, melyet mindegyikünk forgatott és lapozgatott, sok tanulni valónk van. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt engedje meg Tisza Kálmán képviselő ur nekem azt az egy észrevételt — lehet, hogy itt ismét tévedésben vagyunk annyiban, a mennyiben ő az angol főszámvevőszéket említette, s azt, ha nem csalódom, de hiszem, hogy csalódom, talán mintául állítja fel. Én részemről azt hiszem, Angliából mindent inkább kívánok áthozni, csak éppen a „controllor auditor general“ mintáját nem, és ezt az istenért nem! *(Felkiáltások a bal oldalon: Nem tartozik ide!)* Bocsánatot kérek, nem tartozik ide szorososan, de nagyon rövid leszek. *(Halljuk! Halljuk!)* Annyit mondhatok, Angliában a főszámvevőszék szükségét régóta érezték; hogyis ne érezték volna azon országban, a hol nyiltan ki van mondva, hogy a parlamenti élet megalapítása tulajdonképen a bizalmatlanság elvén alapszik. Hozattak e tekintetben törvények is, melyeket 1834-ben, utóbb azután 1866-ban módosítottak; külön volt eleinte az exchequer, külön a treasury hivatal, voltak azután különféle névleges hivatalnokok, kik tulajdonképen folytak is be, nem is, az ellenőrzésbe. A szándék az volt — az igaz — hogy egyáltalában minden bevétel és kiadás ellenőriztessék. A ki tudja, hogy Angliában a bank kezeli az állam készpénzeinek legnagyobb részét, az,

igen természetesen, már itt igen jelentékeny hiányt fog tapasztalni, azon hiányt t. i., hogy épen ott, a hol a pénzügyvédelem készül, épen ott nincs felügyelet, mert a bank épen azon pénzeket kapja, a melyek készen vannak, következésképp épen ott nincs ellenőrzés, a hol épen szükség volna rá. (*Ellenmondás bal felől.*) Ezen segíteni akartak, és a segítség az által történt, hogy most ujabbán a board of auditort: a főszámvevőszéket és a Controllor generale hivatalát egyesítették egy személyben. Ez tehát annyit tenne, hogy egyáltalában az ő kezükön keresztül kell menni mindennek; utalványozás nélkül, mely királyi rendelettel történik, nem szabad pénzt kiadni, és több efféle. E szerint tehát minden utalványozás, illetőleg ellenőrzés a lehető legtökéletesebb módon történik. És mit tapasztalunk mégis? Tapasztaljuk, hogy a controller auditor general ez idő szerint azon helyzetben van, hogy bizonyos tekintetben ő maga az utalványozó, és maga magát ellenőrzi; továbbá a treasurer-rel oly viszonyban van, hogy megkerestetve általa, vizsgálati dolgokban neki engedelmességre tartozik, de bizonyos tekintetben tőle a treasuryhoz történhetik appellatio.

Én megvallom, t. ház, az ilyen ellenőrzést épen nem kívánám, s czélszerűnek épen nem látom. Praeventiv kell? találunk a continensen; utólagos kell? találunk szintén mintát. Elég az, hogy van előttünk, csinálhatunk mi annál jobbat mindenesetre, mert saját viszonyainkhoz van alkalmazva.

Én részemről azt hiszem, Tisza Kálmán akkor, midőn ezt felhozta, ezt nem azon horderővel hozta föl, hogy mintául kellene ezt fölállítani. (*Helyeslés jobb felől.*)

Még egy ugynevezett szárnyas mondatra van észrevételem. Vannak ugyanis olyan szárnyra vergődött mondatok, és ilyen szárnyas mondat vonatkozott az igen t. pénzügyminiszternek gazdatisztjére. nevezetesen arra, hogy ha az a gazdatiszt elmenne a pénzügyminiszterhez, s azt mondaná, nem akar számolni, hanem mentse fel őt. Ez igen fölkapott szólásmód; hallottam itt is, másutt is olvastam, és a mennyiben oly à propos jelentősége van, nyomoztam annak eredetét, hanem igen tisztelt képviselőtársam Körmeny ur fölmentett ezen dologtól, mert, úgy tudom, szerzői jogát tegnap ő itt ovatolta is. (*Derültség.*) Először az „Ellenőr“-ben november 26-ikán, három nap mulva hallottam Tisza Kálmán képviselő urtól, tegnap elmondta ugyan itt következtetéseivel együtt Körmeny képviselő ur. En részemről is à propos-nak találom a mondatot, azon különbséggel, hogy folytatom. (*Halljuk!*) Ha pedig a pénzügyminiszter ur gazdatisztje, ki uradalma pénzének kezelésére vállalkozott,

elmenne hozzá, és azt mondaná: uram, a számadásokat beadtam, kérem ezen számadásoknak megvizsgálását; nem lehetne neki azt felelni, hogy most nem lehet, azért, mert nekem ezen időtájban nincs a számadások megvizsgálására számvevőm, és ha ehhez még hozzájárulna az, hogy valaki gyanusítja is ezen tisztet, akkor, részemről azt hiszem, hogy, ha komolyan követeli a számadások megvizsgálását, azt tőle megtagadni nem lehet, annyival inkább, mert azon tiszt nem azt kívánja — és itt fekszik a dolog pontja — hogy neki hibái elnézessenek vagy eltakartassanak, hanem azt, hogy neki elégtétel szolgáltatassék arra nézve, mit ő bizalommal és becsülettel elvállalt. (*Helyeslés jobb felől.*)

Még igen tisztelt Nyáry Pál képviselő urnak óhajtanék egy pár szót szólani.

Azt méltóztatott az igen tisztelt képviselő ur mondani, hogy ellenmondás van abban, hogy a törvényjavaslatban, a mely már be van adva a főszámvevőszékről, az mondatik, hogy abban semmiféle parlamenti tag hivatalt nem vállalhat, holott most a ház fogja magát és beleavatkozik ezen számadásoknak ilyen főszámvevőszék szerinti szigorlatába. Én részemről, t. ház, ebben egyáltalában semmi ellenmondást nem látok. Bátor vagyok röviden megmondani, hogy a főszámvevőszék a parlament által nem úgy állapittatik meg, hogy minden jogát annak átadja a ház, és magának a felülvizsgálati jogot fen ne tartsa. A főszámvevőszék hivatal lesz, a mely dolgozni fog, és azután jelentését ide terjeszti. A parlament vagy maga megvizsgálja azt, vagy küldöttséget fog kiküldeni annak eszközlésére.

Különben nagyon bajos volna a főszámvevőszéket szigorolni, mert azt csak nem lehet engedni, hogy az azt tegyen, a mit akar. Nem szeretném különösen az angol eljárást alkalmazni, hol szigorlás tulajdonképen nincsen.

Ezeknél fogva, igen tisztelt ház, azt, hogy a számadások megvizsgáltassanak, nem ellenzem, sőt igen igazságosnak találom. De én a törvényhez ragaszkodom, és miután a törvény e tekintetben határozottan rendelkezik — úgy az 1848-ki, mint a 67-iki — én igen tisztelt képviselőtársam Justh József határozati javaslatát pártolom. (*Éljenezés a jobb oldalon.*)

Szontagh Pál (*csanádi*): Meg fogja talán nekem engedni a t. ház, hogy, mint a sokat emlegetett pénzügyi bizottságnak egyik szerény tagja, inkább szavazatom indokolása céljából, ez ügyben én is fölszólalhassak. Nem teszek más ígéretet, mint azt, hogy szorosán a szóban forgó tárgyhöz fogom magam tartani.

Két dolog az, a mi leginkább hangsúlyoztatott azok ellenében, kik a pénzügyi bizottság véleményét pártolva, előbb a főszámvevőszék

fözlállítását s a számadásoknak csak ezután az országgyűlés által való megvizsgálását sürgetik, mondom, kettő volt ezek ellenében fölhozva: egyik az 1848-ki törvényre való hivatkozás, hogy ez imperative meghagyja egyenesen a képviselőháznak, hogy vizsgálja meg ezen számadásokat; másodsor fölhozott az, hogy a kérdés — jelen stadiumában — már tulajdonképpenem is a számvizsgálat körül forog, hanem hogy inkább kabinetkérdéssé alakítottatott át.

A mi az elsőt illeti, t. ház, azt, úgy hiszem, senki sem tagadta, egyáltalában egyéb szükség nem lehetett a 48-iki törvények imperativus módjára való hivatkozásra, mint az, hogy a merev 48-asságnak nem mondom villámhárítójával, hanem inkább esernyőjével fedezzük magunkat bizonyos irányban: *(Derűtség bal felől)* mert mit tarthatott a pénzügyi bizottság föladatának azok után, a mik ott előfordultak? azt t. i., hogy elkészíttesse, hogy oly alakba öntesse ezen számadásokat, hogy egy 400 tagból álló tanácskozó testület által is megvizsgálathassanak; indítványozta, hogy előbb állíttassék fel a régen sürgetett számvevőszék, és az által átalakítva, a hiányok pótlása mellett terjeszse a képviselőház elé. A 48-iki törvények imperáló módját tehát a pénzügyi bizottság kikerülni nem akarta. Erre azt lehet mondani, hogy igen, de a Justh József képviselő ur által indítványozott héttagu bizottságnak épen ez fog lenni a teendője; tehát ez fogja azt megtenni, a mit a fölállítandó számvevőszék fogott volna tenni. Erre azt vagyok bátor felelni, hogy azon kimutatások szerint ezen zárszámadás, azon hiánynál fogva, melyet Ghyczy Kálmán barátom jelzett — t. i. a 67-iki zárszámadások elő nem terjesztése, illetőleg hasznavehetlensége miatt — ezen most rögtön kinevezett bizottságot eljárásában és teendőiben okvetlenül gátolni fogja. Én tehát a pénzügyi bizottság azon véleményében, hogy a számvevőszék előbb állíttassék föl, hajlandó voltam inkább egy nyílt utat látni, mely fenhagyatott a t. pénzügyminiszter ur előtt oly czélből, hogy erre reá lépven, ezen módot mindkét kezével megragadván, megvizsgálhatókká tétessenek azon számtételek; különben indítatva érezte volna magát a pénzügyi bizottság, hogy ezen alakban ezen számadásokat egyenesen irrevisibiliseknek nyilatkoztassa ki. *(Helyeslés bal felől.)* Ha tehát már most, daczára a pénzügyi bizottságnak, azon pénzügyi bizottságnak, mely tizenkét tizenötöd részben miniszteri tagokból, sőt a legujabb statisztikai észleletek szerint már tizenhárom tizenötöd részben miniszteri tagokból áll, *(Nevetés a bal oldalon)* ha, mondom, ezen pénzügyi bizottság véleménye el nem fogadtatik: ki tette kabineti és miniszteri kérdéssé ez ügyet? Az, a ki

ezen előtte nyitva tartott utat visszautasította és más utat választott, mely fölött most foly a vita. *(Helyeslés bal felől.)* Tehát, t. ház, miután benne vagyunk az idézetekben, lehet mondani, az idézetek napjait éljük, hogy ez ily kérdéssé alakítottatott át és domborított ki, erre én azt felelem az illetőknek: „Tu l'as voulu, Georges Dandin.“

Továbbá analog esetnek állítottatott fel a fenforgó s a temesvári fakérdés között. Van a két kérdés közt némi analogia, t. i. az, hogy akkor is a föltétlen bizalmasok megszavaztatása tartatott elébbszükségesnek, és azután azon irományok és okmányok, melyeknek előterjesztése körül forgott a vita leglényegesebb része, utólagosan a t. ház elé terjesztettek. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ezen analogiát mindenestre látom, ha egyéb hasonlatokat nem nézek is.

Egészen megnyugtathattam volna magamat ezen kérdésben azok után, a mik t. tagtársunk Wodianer báró által tegnap itt mondattak. *(Bal felől felkiáltások: Nem báró!)* Ha nem báró, bocsanatot kérek, t. képviselőház, legalább megérdemelte már. *(Közderűtség.)* Én tehát megnyugtattva érezhettem volna magamat e tekintetben, mert t. tagtársunk úgy tűnt föl tegnapi debutjében, mint nagy számvevő és nagy elméncz; azt gondolom azonban, hogy az esetben lesz, hogy őt az elménczek nagy számvevőnek, és a számvevők nagy elméncznek fogják tartani. *(Derűtség.)* Ő, a mi legelőször a számadások megvizsgálásának kérdését illeti, azt mondá, ez könnyű dolog, elég erre az ugynevezett „stich“-próbát alkalmaznunk. Hallottam annak idejében e falak közt egy felsohajtást ilyen formán: „Szegény miniszterium, szerencsétlen kormány!“ Én is fölsohajtok ez alkalommal, és azt mondom: Boldog megválasztandó héttagu bizottság! *(Derűtség)* boldog képviselőház! és legboldogabb számvevőszék! *(Élénk derűtség bal felől)* mely előre körvonalozva látod nehéz teendőidet, mily könnyűek, mily egyszerűek azok, egyszerű stich-próbával mindig megvizsgálhatod az állam-zárszámadásokat: *(Élénk hosszas derűtség)* ime, föl van találva számodra a Columbus tojása. *(Derűtség.)* Wodianer képviselőtársunk azonban nem csak számvevő, de egyszersmind elméncz, s hogy e téren sikerrel mutatta be magát, igazolja azon körülmény, hogy azon elménczsége, melyet a Ghyczy Kálmán által jelzett 50 millió ki nem mutatására felhozott, hogy t. i. a hét, szerinte már nem bátor férfiú — erre nincs is szükség — csak fiú, mondom, a hét fiú mind-egyike 50 millió fog fölakadni, ebből 350 milliót fog föltüntetni a háznak, s ebből mennyi haszon lesz! Ezen elménczsége oly sikerült volt, hogy a háznak minden zugában valóságos ho-

meri kaczajjal fogadtatott. (*Élénk derűtség*). Ha tehát a nagy számvevőnek lelki nyugalma elég volt az ily remek élcz elsütése: mennyivel inkább megnyugtathattam volna magamat én, ki semmi esetre sem tekintethetem számvevőnek, már csak azon körülménynél fogva sem, mert a képviselőház ez időszertinti pénzügyi bizottságának szerény tagja vagyok! Daczára még is az e körülményből merithetett megnyugvásomnak, tanácsosabbnak tartom, meggyőződéseim szerint és fenmaradt aggályaimhoz képest szavazni arra, mit a pénzügyi bizottság előterjesztése alapján Ghyczy Kálmán által előterjesztett határozati javaslat tartalmaz. (*Bal felől élénk éljenzés.*)

Mihályi Péter: T. képviselőház! (*Nagy zaj. Elnök csenget.*) Nem kívánom hosszabb időre igénybe venni a t. ház figyelmét, csak legyen szabad engedelmet kérnem, hogy indokolhassam szavazatomat annál inkább, miután azon álláspontra nézve, a melyet én a discussió tárgyát képező kérdésre nézve elfoglalom, eltérő nézetben vagyok sok előttem szólott képviselő társamtól. (*Halljuk!*)

Noha megengedem, hogy magyar országgyűlés először áll szemben azon feladattal, hogy az országos számvevőket megvizsgálja és a megvizsgálás módzatait megállapítsa; elismerem azt is, hogy a törvényhozás egyik legfontosabb, legmagasztosabb feladatát képezi, az állam pénzéről vezetett számvevő pontos, szigorú és hűséges kezeléséről tudomást és meggyőződést szerezni: mindazáltal, t. képviselőház, a kérdés, mely a mostani discussió tárgyát képezheti és képezi, szerény vélekedésem szerint igen egyszerű. Mert ha vizsgálat alá vesszük a pénzügyi bizottság jelentését mellékletével és a beadott két külön határozati javaslatot, lehetetlen, hogy fel ne tűnjék, miszerint ezen négy beadvány mindegyikében a discussio tárgyát leginkább azon elvi eltérés képezi: vajon a képviselőház a pénzügyminiszterium által az 1867. és 1868-dik évekről beterjesztett államszámvevőket most kívánja-e országgyűlési megvizsgálás alá venni, vagy pedig azok megvizsgálásával a majd felállítandó számvevőséket akarja-e megbizni akként, hogy azok, ha majd ezen jelentés beérkezik, vétessenek azzal együttesen tárgyalás alá?

Én, t. ház, a kérdést ezen tanácskozársra nézve csak így állithatom fel. És egyáltalában nem osztozhatom azon nézetben, melyből Körmeny Sándor képviselőtársam kiindulva, azt akként állította fel, miszerint a kérdés az lenne: vajon a miniszterium által előterjesztett számvevőségek helyesek és alkalmasak-e arra, hogy a t. ház azokat megvizsgálhassa?

Én a kérdésnek ily fogalmazását egyáltalában nem pártolhatom, különösen azért, mert

parlamentari discussió tárgyát csak oly kérdés képezheti, melynek beható és mély tanulmányozását minden képviselő már megtette, ez azután a napirendre ki is tüzetett. Én a magam részéről bevallom, miszerint ezen számvevőségek oly behatóan nem tanulmányoztam, hogy azokra egész határozottsággal kimondhassam, ha vajon hiányosak-e és megvizsgálhatlanok? Én hiszem, és föl kell tennem, hogy a t. előttem szóló képviselő ur a kérdéses számvevőségek valóban tanulmányozta; és igen nagy szolgálatot tett volna mindnyájunknak, ha előadta volna azon nagy hibákat, melyeknél fogva a számvevőségek hiányosaknak tartja, és ha mindnyájunk figyelmét felhívta volna ezen hiányokra; valóban nagy szolgálatot teljesített volna azok irányában is, kiknek érdekében ő és a t. képviselőház minden tagja az államszámvevőségek legbehatóbban és legszigorúbban megvizsgálni akarja.

Nekem tehát nem lehet szándékom a t. képviselő urat ezen téren követni, már csak azért sem, (*Zaj. Halljuk!*) mert mindaddig, míg valamely számvevőségek végleg és minden részletében kelően áttanulmányozva nincs, kimondani azt, miszerint hiányos és rosszul van kezelve; én a magam részéről a számvevőségek tevékenységében méltánytalan eljárásnak tartom. (*Helyeslés jobb felől.*)

Legyen tehát szabad szorítkoznom a kérdésre úgy, mint én azt felállítottam: azaz kívánja-e a ház most megvizsgáltatni a beterjesztett számvevőségek, vagy pedig a felállítandó állami számvevőségekhez utasítani? Én e tekintetben csakis egy irányadó törvényes intézkedést találok, az 1848-ki III. törvényczikk 37-ik §-t, mely már több képviselő által itt idézve lett; mindazonáltal szükségesnek tartom magam is fölemlíteni, hogy e törvény határozott szavai azt mondják: a miniszter a múlt évről vezetett számvevőségek országgyűlési megvizsgálás, illetőleg jóváhagyás végett bemutatni köteles. Kimondja a törvény a kötelezettséget a miniszter részére, hogy beterjeszse a számvevőségek, de másrésztől kijelöli a célt is, mely végett a számvevőségek beterjesztendők. Főlélegesen, t. ház, a törvény ezen kitételének értelmezésébe bocsátkoznom, mert az elég világos arra nézve, miszerint országgyűlési megvizsgálás alatt egyebet nem érthetünk, mint, hogy a t. ház vagy napirendre tüzi, és így teljes ülésben megvizsgálja a számvevőségek, vagy mint azt minden fontosabb, complicáltabb ügyben tenni szokta, annak előleges megvizsgálását egy bizottságra bizza, mely bizottságnak beérkezendő véleményével együtt azt azután tárgyalás alá veszi. Én, t. ház, a törvény ily világos rendelkezése mellett nem járulhatok szavazatommal más megvizsgálási módzathoz, mint ahhoz, melyet Justh József t. képviselőtársam a ház

elé terjesztett. Ezen kijelentés után legyen szabad nekem ezen álláspontomnál fogva egy pár szerény észrevételt elmondani némely ellenvetésekre, melyek az ellenzéki oldalról felhozattak.

Egy igen tisztelt képviselőtársam fölemlítette, hogy a Justh képviselőtársam által beadott határozati javaslatellenmondásban van önmagával. Sajnálom, hogy a t. képviselő ur adós maradt ez állításának indokolásával, s így nem tudhatom, miben véli ő rejleni az ellenmondást, ha csak azt nem gyanítom, hogy a határozati javaslat második része, a számadásoknak számtani, arithmetikai összegegyeztetését a felállítandó számvevőszékre bizza, akkor, midőn a számadások egyes tételeinek és azok jogczimeinek indokolt megvizsgálását a ház által kiküldendő bizottságra bizza. En, t. ház, e munkamegosztás miatt a javaslatban ellenmondást nem látok, sőt ellenkezőleg, e munkamegosztást tartom a határozati javaslat egyik előnyének, annál inkább, miután ez az eredményekre nézve legkevésbé sem hátrányos. Az igaz, t. képviselőház, hogy az állami számadások megvizsgálásánál, melyekkel eddig a t. ház nem foglalkozott, ily praecedens esetre nem hivatkozhatunk; azonban a magánéletből tudni fogják képviselőtársaim, hogy fontos és jelentékeny összegekről szóló számadások az érdekelt felek által megvizsgáltatván, különösen jóváhagyatnak és aláíratnak, a számadási hiányok fentartása záradékával. Azonban, t. ház, a számadás arithmetikai összegegyeztetése befejeztéig a felelősség az ez által előidézendő hiányokra vagy különbözőzésekre nézve a számadást tevőt még folyton terheli.

Ha gyakorlatinak és czélszerűnek mutatkozott és mutatkozik ezen eljárás a magán életben, én valóban nem táplállok aggodalmat az iránt, hogy az az államszámadások megvizsgálásánál is alkalmaztassék; és az által azon czél is el lenne érve, mely Tisza Kálmán igen t. képviselőtársamban aggodalmat keltett arra nézve, hogy majd a bizottság által megvizsgált számadások tárgyalása után azok feltétlenül jóváhagyatni és a pénzügyminiszter azonnal minden felelősség alól fel fog mentetni. Én igen t. képviselőtársam ebbeli nézetében nem osztozom: mert azt hiszem, hogy a ház által kiküldendő számvizsgáló bizottság véleménye alapján a számadások csak annyiban hagyatnak jóvá, a mennyiben a ház illető bizottsága által teljesített vizsgálat terjed, hogy t. i. a mennyiben megvizsgálta az egyes tételeket és azoknak indokoltságát, vajon annyi és nem több folyt-e be az állam pénztárába, és megvizsgálja a kiadási tételek jogczimeit, mennyiben egyeznek azok meg a képviselőház által e tekintetben hozott törvényes rendelkezéssel.

Az is fölemlítettett, t. ház, hogy rosz prae-

cedens lenne felállítva ezen határozati javaslat elfogadása által. Én megvallom, a praecedensnek természete az, hogy érvénynyel csak addig bír, míg vagy törvény erejére emelkedik, vagy más törvény által superálva lesz. Már pedig tudjuk mindnyájan, hogy előbb mintsem a f. évi államköltségről a számadások a képviselőházhoz be fognak terjesztetni, az államszámvőszék fel fog állíttatni. Attól tehát, t. képviselőház, egyáltalában nem tartok, hogy ezt praecedensül felhasználjuk más alkalomra.

De nem osztozhatom azon nézetében sem a t. képviselőtársamnak, hogy ezen javaslat elfogadása által megcsönkíttatnék a felállítandó számvevőszék hatásköre: mert egy nem létező intézmény hatáskörét csönkítani nem lehet. A mint pedig én ismerem e t. képviselőház minden pártárnyalatának a felállítandó számvevőszékre vonatkozó és az iránt kifejezett nézeteit, — én valóban attól nem tartok, hogy a törvényhozás nem egy oly számvevőszéket fog felállítani, mely egészen független s a kormány minden befolyásától ment legyen, mely az állam minden bevételének s kiadásának könyvelését kezelendi ezen jövedelmekről és kiadásokról, a számadásokat elkészíti és véleményezésével ellátva, a ház elé fogja terjeszteni; ha, mondom, ez az elterjedt nézet a t. ház minden tagjánál a felállítandó számvevőszék hatáskörére: akkor valóban nem osztozhatom azon nézetben, hogy ezen határozati javaslat praejudicálna a számvevőszék fölállításának és hatáskörének. (Zaj.)

Még csak egyet vagyok bátor a t. háznak megemlíteni. Felhozott itt több oldalról, hogy Justh József képviselőtársam határozati javaslatának elfogadásával, az állandó pénzügyi bizottság desavouáltatnék. Én, t. ház, a pénzügyi bizottságnak feladatát, melyre ki volt küldve, nem olyannak tekintem, mely most képezi tárgyát ezen discussionnak. A pénzügyi bizottság meg volt bizva, terjeszssen elő véleményyt a számadások megvizsgálására. A pénzügyi bizottság nem rendelkezhetett azon physikai idővel, hogy a számadásokat megvizsgálhassa, már azért sem, mert ugyancsak a pénzügyi 70-iki bizottság az államköltségvetés nagy halmazának tárgyalásával is meg van bizva. A pénzügyi bizottság kimondta a maga véleményét, és a t. ház mindenetre tartozik annyi figyelemmel lenni a bizottság minden egyes tagja irányában, hogy oly munkával nem kívánja terhelni, melynek megtételére a szükséges idővel nem rendelkezhetik.

Ezen indokok alapján én törvényszerű és a a mostani esetre leginkább alkalmazható módszernek a számadások megvizsgálására azt tartván, mely Justh József képviselőtársam határo-

zati javaslatában körvonalozva van, ennél fogva azt pártolom. *(Elyestés jobb felől.)*

Berzenczey László: Valóban nagy bátorság kell ahhoz, hogy felszólaljak, miután a múlt évben az általam nagyon is t. és sokkal inkább, mint sok védője által, t. pénzügyminiszter ur azt mondotta, hogy komoly dolog, vigyázzunk, nehogy valami humor kerüljön bele; akkor, mondom, megkaptam a leczkét. És daczára ennek én őszintén és határozottan mondom, és itt is előre bocsátom, hogy a pénzügyminiszter ur iránti tiszteletem oly nagy, hogy nem bámultam valakin inkább, mint a miniszter azon hazafiságán, mikor ő elvállalta a magyar pénzügy vezetését: mert személyesen ismerem feddhetlen jellemét, régiben is volt szerencsém ismerni mint olyant, ki nem szorult arra, és bizony hiszem, leginkább megsértené valaki a pénzügyminiszter urat azzal, ha most csupa buzgóságból előállana és egy határozati indítványt tenne, a milyen a Justh uré, hogy ne is számoljon, mert annyira bizunk benne, hogy hiszen nincs szükség arra, hiszen a mit tesz, ő jól teszi. *(Derültség.)* Ily bókokkal nem akarok szolgálni, sokkal inkább tisztelem őt.

Azonban azon buzgalomra, melylyel a pénzügyminiszter ur pénzügyőrei neki mennek az adófizetőnek és azt mondják: itt épen az utolsó fillérig kell hogy fizess, kötelességünk nekünk is azt mondani: épen ezen utolsó fillérig kell, hogy mi is tudjuk, hogy mi történik avval, a mit fizetek. Bámulatos, hogyan lehet a régi rendszer szerint azt az adót felvenni. Ezt én is absurdumnak hittem; de megtörtént; hanem hirdették mindenfelé és azt hiszem, a másik pártnak is hirdették, hogy: fizess adót, mert alkotmányos kormány van most, a szegény ember utolsó filléréről is szám fog adatni. És ezt keressük, ezért vagyunk ide küldve. Ha ezt nem teszszük, akkor semmi dolgunk, haza mehetünk. *(Derültség.)*

Madarász József: Hát a hivatal? *(Zaj.)*

Berzenczey László: Legyenek szivesek meghallgatni, sohasem szoktam igen hosszasan beszélni, hanem, a mit akarok mondani, azt bizony elmondom, abban meg nem akasztanak. *(Derültség.)*

A kérdésre átmenve, legelsőben engedje meg Kautz Gyula ur, mint nagy szakértő, hogy legelőbb azon esodálkozom, hogy ott ül, a hol ül, a szószéken; *(Derültség)* de szives volt mint előadó semmit sem adni elő: *(Nevetés)* mert tudja, hogy kisebbségben van, és így renitenskedik; hanem azért a tanácskozás folytán végig ott ül. Nem tudom, azért ül-e ott, hogy védje a pénzügyi bizottság javaslatát, vagy hogy ellene beszéljen? *(Derültség. Ha ő azt maga is tudná! bal felől. Nevetés.)*

Hanem azt, t. ház, értem, hogy a mily kötelessége az adózónak fizetni, ép oly kötelesség olyan számadást tenni, melyből lássa, hogy mire fizetett. Egy felől: fizess! más felől számolj!

Én nem vagyok nagy financier; szántóvető ember voltam a külföldön, épen nem volt módom pénzügyi operatiókat tenni. No de van nekünk egy nagy financierünk Erdély részéről, Kemény Gábor báró, legalább mondják, hogy az. *(Derültség.)* Többeket hozott fel, s a többek közt azt értem, hogy mindenre lehet felelni, de Ghyeczy Kálmán képviselő ellenében, ki számokat hozott fel, mindenféle okoskodást hallottam felhozatni. Elhiszem, a mint erről sokat irt, hogy Machiavelli nagy ember volt, de hogy a financia machiavellismus és exigentia is legyen *(Derültség)* azt tagadom: ezért számokkal szemben csak számokkal lehet bizonyítani. *(Felkiáltás jobb felől. Ugy van!)* Mindenre feleltek Ghyeczy szavai közül, de felhozott számaikat senki sem czáfolta meg. *(Élénk ellenmondások jobb felől.)* Hja másról beszél Bodoné, mikor a bor árát kéri. *(Élénk derültség.)* En tisztelem a miniszter urat, de nem kívánhatja, hogy bennünket meg otthon oly oktalan embereknek tartsanak, hogy azt se tudjuk, mire szavazunk: mert attól félek, hogy valaki kiáll Maros-Vásárhelyt a piacra, elolvassa Ghyeczy beszédét, s abból a számokat elolvassa, nem tudom, minő véleménye lesz a közönségnek rólunk. *(Derültség.)* Ime felolvasok egynehány számot *(Halljuk!)* Ime itt a belügyminiszteriumra nézve háromféle zárszámadás van. *(Jobb felől: Nem áll!)* Itt van a belügyminiszteriumban háromféle; 160, 285, 656 plus, közlekedési 141 ezer plus, 1 millió 195 ezer minus és ismét 222 ezer plus; kereskedelmi m. 1-ör 381 ezer minus, 2-ör 270 ezer és 3-ör plus 230 ezer; a vall. és közokt. plusa 63, 31, 12 ezer közt, tanügy; a pénzügyminiszterium plus 3 millió, minus 99 ezer, meg ismét plus 3 millió. A ki ezt megérti, s azt mondja rá, hogy rendben van, annak gratulálok. *(Derültség.)* Most azonban csak azt kívánom, hogy legyenek szivesek számokkal czáfolni Ghyeczy számjait.

Tovább menve elhiszem, hogy helyes, a mit Bánó képviselő ur mondott; hogy ne rontsuk Magyarország hitelét és ne támadjunk a pénzügyminiszter ellen, ez helyes; de mit mond, mint Nyáry Pál megjegyze, a külföld Magyarország hiteléről, ha mi itt hatra-vakra megszavazunk mindent, a mit nem is tudunk, hogy mi: hogy lenne olyan államnak hitele?

A mi illeti a bizottság számát s annak változtatását, én nem értek ugyan a pyramidális számításához; de az különös, hogy előbb 9 tagról most 7 tagról van szó, majd lesz 5. majd 3.

majd lesz 2. s végre a pénzügyminiszter marad egyedül. *(Derűtség.)*

Még báró Kemény képviselő ur előadására vagyok bátor egy megjegyzést tenni. Tavaly is azt mondta, nem másfél óra alatt végeztük mi a budget-tárgyalást, hanem ennyit meg annyit dolgoztunk. Kérdelem már most, hát mi lett avval, mit önök azután dolgoztak? *(Derűtség.)*

Beszéde végén azt mondja, az országgyűlésnek a részletekbe kell belemenni, az országgyűlés maga tartozik utána számitani és megvizsgálni a számadásokat: utóvégre még oda viszi majd az országgyűlést, midőn azt kívánják tőle, hogy a részletekbe ereszkedjék, hogy valóságos számtisztviselővé legyen, és a vége az lesz, hogy az országgyűlés lesz kénytelen felelni mindenről, és mi leszünk felelősek a miniszternek, nem pedig a miniszter az országgyűlésnek. *(Zajos derűtség.)*

Engedjen meg t. ház, hogy Gajzágó képviselő urnak is mondjak valamit. Midőn ugyanis a bankbizottságba választatott és etagságáról lemondott, Ghyczyről volt szó; Gajzágó képviselő felállott s úgy nyilatkozott, hogy nincs is szükség Ghyczyre, mert hiszen mi vagyunk ám a legények. *(Derűtség.)* Bocssásson meg a t. képviselő ur, nagyon tisztelem, de ez tán még sem járja *(Derűtség)* — hacsak nem úgy akarunk tenni, mint azon egykori szamosújvári kereskedő-legények, kik ilyen számadást adtak: Jöttünk 100 frt, mentünk 100 frt, ez tesz 300 frtot. *(Derűtség.)* Az ily számadás csak Wodianer calculusa szerint megy. *(Hosszas derűtség.)*

Röviden akarok még megemlékezni Buday Sándor képviselő ur beszédéről is, ki tán hatszor kezdett a zárbeszédhez és úgy összezavará beszédét, mint az előttünk fekvő zárszámadások a számolást, s a ki azt mondja, hogy olyan dolog az a számadási vizsgálat, a melyhez csak a tudósok értenek. Engedelmet kérek: én épen azt hiszem, olyan dolog ez, a melyhez nem csak a tudósoknak kell érteni: mert ha csak a tudósok fognak adót fizetni, akkor bizony a finczok nem sok adót vennének be. *(Hosszas derűtség.)*

Ghyczy Kálmán indítványát pártolom. *(Élénk tetszés a bal oldalon.)*

Török Sándor *(sopronyi)*: T. ház! *(Fölkialtások: Eláll! Eláll!)* Meglehet, nézpontom nem közelíti meg az angol és francia viszonyok magaslatát, melyekből sokan érveiket meríteni szeretik; és azért bátor vagyok elnézésre kérni föl a t. házat, midőn én pusztán vagyoniilag szegény hazánknak viszonyaira tekintve, kívánok a szóban forgó tárgyhoz szólani.

Két határozati javaslat fekszik a tiszt. ház előtt, melyek egyike több fenálló törvényre, különösen az 1848-ki III-ik törvényzikk 32. §-ára

támaszkodik, míg a másik sem törvényben, sem valami törvényes előzetben támaszt nem talál, sőt ellenkezőleg a zárszámadások megvizsgálását egy nonensre, egy még a homály kódében bolyongó intézményre kívánna bízni, s ez által a fenálló törvénynek, ha nem kiforgatását, de mindenesetre megghiusítását foglalja magában.

Már maga ezen nézpont elégséges volna azon elhatározásomnak indokolására, hogy igen tiszt. Justh József képviselőtársam elvéhez csatlakozzam; ha másrészt az ő határozati javaslatában nem látnék kifejezést adva egy eszmének, mely, nézetem szerint, ez idő szerint a törvényhozás tekintélyét, idővel pedig jogait lesz képes megcsonkítani. Értem azon eszmét, mely egy államszámvevőszék nélkülözhetlen fölállításának szükségéből indul ki, részemről kijelentem, hogy az én fölfogásom szerint ily értelemben nem csatlakozhatom az ő indítványához; nem pedig nem azért, mintha magam részéről is a legszükségesebbnek és haladéktalanul bekövetkezendőnek nem találnám azt, hogy az állami vagyon kezelésének ellenőrzése és folytonos ellenőrzése rendszeresítették, de azért, mert meg vagyok győződve, hogy a t. ház bölcsességének sikerülni fog ezen ellenőrzést egy új és drága szervezet fölállítása nélkül is eszközölni.

A parlamentálistus fogalmai szerint a kormány egyedül a törvényhozásnak tartozhatik felelősséggel, a mi magában foglalja azt is, hogy az állami zárszámadások megvizsgálásával csak maga a törvényhozás foglalkozhatik, vagy ebből kimenesztett küldöttség bizható meg, nem pedig egy idegen, alkotmányos alkatrészek közé ékelt idegen testület, mely sem megbízhatóság, sem illetőség tekintetében magával a törvényhozással soha nem versenyezhet. *(Egyes helyeslések a bal közepén.)*

Nem akarom, s azt hiszem, velem egy alkotmányos érzületű ember sem akarhatja, hogy ezen államszámvevőszékben oly superrevisionális forum állittassék föl, melynek egyrészt természeténél fogva kell, hogy a kormánytól teljesen független legyen másrészt azonban még a parlamentnek sem teelne, s ennél fogva csak a kormányzat megakasztására szolgálhatna biztos eszközül. *(Ellenmondás.)* De hiszen maga a miniszteri felelősség elve is ellentétben áll ily számvevőszék fölállításával: mert mivé válnék a felelősség, hogyha, a törvényhozásnak nem állana minden pillanatban jogában és módjában: vizsgálatot indítani a kormány bármely működése, tehát vizsgálatot indítani annak mindennemű számadásai tárgyában is. Ezen jogát az országgyűlésnek akár részben, akár egészben egy még egészen ismeretlen testület részére elidegeníteni,

szerintem egyenes megszorítása a törvényhozás körének.

Még hátra volna megvilágítanom azon, különösen a tulsó oldalról hangsúlyozott kezességet és garantiát is, melyet egy ily főszámvevőszék föllállítása adna a nemzetnek. Kérem: mi-ben állana ezen kezesség? Vizsgáljuk meg. Hogy a kinevezést semmi esetre sem fogja a t. bal oldal oly panaceának tartani, mely a kezességet nyújtja; erre nézve a birói felelősségről szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával volt alkalmunk meggyőződni. Ám vizsgáljuk tovább a dolgot. A miniszteriummal coordinálni avagy csak politikai jogkörrel is fölruházni, szerintem, e főszámvevőszéket egyáltalában nem szabad: mert azon esetben megzavarnók az állam egyes szervei alkatrészei közt a fenálló egyensúlyt; más részt pedig azt hiszem, hogy pusztán csak számtani vizsgálat végett nem szorultunk ily széles apparatusra. Mert hiszen, ha az országgyűlésnek beható készütségű szakemberekre van szüksége, ezekre szert tenni lesz mindig módja és alkalmá, a nélkül, hogy egy rendkívül költséges, burocratikus apparatust kellene szervezni, a mely, mint érintettem, megbízhatóság tekintetében soha sem fogja sem magával a törvényhozással, sem egy abból kimenesztett küldöttséggel kiállani a versenyt.

Sajátságosnak találnám, és mondhatnám filius ante patrem eljárásnak tartanám, ha mi — akkor, midőn oly számvevőszék föllállításáról van szó, melynek tagjait a t. bal oldal nézete szerint még a törvényhozás kebeléből sem lehetne megválasztani — ezen intézményt életbe léptetnők, mielőtt gondoskodnánk oly intézményekről, melyek ily szakerőket képeznek és szolgálatnak.

Nézetem szerint egy, évről évre az országgyűlés kebeléből választandó bizottság, melyhez kellő mennyiségű szakemberek is csatlakozhatnának, teljesen megfelelhetne a célnak, mely előttünk lebeg, t. i. az államzárszámadások megvizsgálása céljának, s azért részemről a törvényesség tekintetéből csatlakozom Justh képviselőtársam határozati javaslatához, azon módosítással, hogy a föllállítandó főszámvevőség helyébe egy, évről évre kiküldendő állandó bizottság mint szakközeg teendő. *(Egyes helyeslések.)*

Elnök: Nem értettem a szóló szavait. Ha jól hallottam, módosítványt adott be. *(Igen! Halljuk a módosítványt!)*

Széll Kálmán jegyző *(felolvassa Török Sándor módosítványát.)*

Paulini-Tóth Vilmos: T. ház! *(Eláll! Halljuk! Zaj.)* A szőnyegen levő tárgynál csak egy gondolat bánt engemet; látván azonban, hogy a tárgy ki van meritne, látván a t. képviselők türelmetlenségét, még ezen egy gondolat

kifejezésénél is igen röviden fogok szólni *(Bal felől: Halljuk!)* és így kikérem a t. ház türelmét. *(Halljuk!)*

Százszor mondatott el, hogy minden alkotmányosságnak, szabadságnak, önkormányzatnak legelső postulatuma az, hogy a nemzet megszavazhassa, vagy meg ne szavazhassa pénzádóját, véradóját. Mi az elsőnek, t. i. a pénzádó meg, vagy meg nem szavazása jogának teljes birtokában vagyunk; de az utóbbinak már nem vagyunk egészen birtokában, miután két év előtt megszavaztuk ez adót semel pro decem annis, és meglehet, ha a mostani többség akarátja lesz irányadó 10 év múlva is, akkor talán semel pro semper fogjuk elhatározni azt, hogy többet ne szavazhassunk rá.

De, t. ház, van egy más fényes oldala a szabadság és alkotmányosság főpostulatumának: az, hogy a nemzet tudhassa azt is, hová és mi célokra fordítatik pénzádója és véradója? t. i. az ellenörködés joga. Hogyan vagyunk mi e tekintetben a véradóval? Ez köztudomásu dolog: ifjaink akár melyik ellenség ellen vitethetnek, az országnak tudomása, beleegyezése nélkül; post festa azután, ha már megtörtént a dolog, megjelenik a jegyzékváltás, mely ezen vagy azon háborúra vonatkozik, a mennyiben a vörös vagy véres könyv szétozzatik a delegatióban. A különös bizalmat kiérdemlett férfiak aztán beszélhetnek egy pár szót e kérdések fölött; de a dolgon lényegileg már nem változtathatnak ezek sem. Általában véve a delegatio oly intézmény, mely a közvélemény postulatumainak *(Jobb felől fölkiáltások: A dologra!)* — Ez is a dologra tartozik — kivált a szabadság kellékeinek meg nem felel, és melyből a közvélemény essentiája ép úgy kimaradt, mint a közös szótárból újabb időben kimaradt a magyar hadsereg. Így vagyunk eddig a véradóra nézve.

A pénzádóra nézve eddig, t. ház, nem volt a nemzetnek alkalmá e tekintetben ellenörködési jogát gyakorolni. És ime most először volna a nemzet azon helyzetben, hogy jogát gyakorolhassa; de úgy látom, hogy itt ismét akadályt kezdenek gördíteni elénk, a melylyel azt akarják elérni, hogy az ellenörködési jog gyöngittessék. midőn e jogot olyan bizottságra akarják bizni, mely nem csupán szakavatott férfiakból, hanem inkább műkedvelőkből fog állni.

Ez azon aggály, mely engem bánt: hogy t. i. Justh József t. képviselő ur határozati javaslata által meg fog csorbíttatni a nemzet ellenörködési joga egy oly fontos ügyben, minő az államszámadások megvizsgálása.

T. ház! Épen tegnap osztattak szét köztünk azon törvényjavaslatok, melyek a jövő évi adókról szólnak, és melyek folytán meg kell megint

egy évre szavaznunk a pénzügyminiszter urnak az indemnitást. Hasonlók ezen javaslatok azon ismeretlen mélységű havasi tengerszemekhez, melyeknek vizét a nemzettel megítatni fölszólítottunk. De ha már megadatik ezen új indemnity, kell, hogy a nép legalább tudja, hogy hova fordítatik azon adó; és azt leginkább látom elérhetőnek az által, hogy elfogadjuk Ghyczy Kálmán t. képviselőtársam határozati javaslatát.

Én megengedem, hogy lehet oly közönség, mint Erkövy Adolf t. képviselő ur mondá, mely szereti a kirivóbb színekkel festett képeket; de én attól tartok, hogy a szőnyegen levő tárgy tanácskozása folytán azt is kell hinnünk, hogy van ismét oly közönség is, mely a lefátyolozott képeket szereti. Mert azt semmiképp sem hihetem el, hogy ez a bizottság, melyet a jobb oldal javasol, csakugyan képes lenne olyképp földeríteni a számadások mibenlétét, a mint azt a célba vett államszámvevőszék volna képes. Azt mondta ugyan az előttem szólott képviselő ur, hogy mi e számvevőszék által egy távoli ködös homályban borongó dolgot vettünk célba; de én azt hiszem, hogy ez inkább áll azokra, a kik azt akarják, miszerint ezen számadások, ily távolban borongó ködökben elenyésznek. *(Helyeslés a bal oldalon.)*

Mindezeknél fogva csatlakozom a kisebbség által pártolt határozati javaslathoz. *(Helyeslés bal felől.)*

Prileszky Tádé: T. ház! *(Eláll! Halljuk!)* Méltóztatnak tudni, hogy a 48-as párt soha sem áll el a szótól; ma csakugyan én is a 48-as párthoz fogok tartozni, *(Derűltség)* a mennyiben a 48-ki törvények értelmében akarván szólani, a szótól el nem állok. *(Derűltség. Halljuk!)*

Ugy hiszem, t. ház, Simonyi Ernő t. képviselőtársunk is meg lesz elégedve a fölött, hogy elég tárgyilag tárgyaltuk ezen dolgot, mert ime négy napja már, hogy tanácskozunk, és tulajdonképen miről tanácskozunk? Megvallom, nagy figyelemmel kísértem e tanácskozásokat, de utóvégre is csak azt vettem ki, miszerint csak arról tanácskozunk, hogy meg kell vizsgálnunk a beadott számadásokat; de hogy miként? arról egy szó sem mondatott; csak arról volt szó, hogy bizottságnak fogjuk kiadni, vagy még tán arról sem, hanem csak arról, hogy államszámvevőszéket állítunk fel, a mely aztán a számadások ügyét rendbe fogja hozni.

Igaza van azon t. képviselő urnak, a ki talán jó kedélyben levén, elmondotta, hogy a képviselőnek igen fontos kötelessége arra, hogy a beadott számadásokra nézve megtörténjék a vizsgálat. Ép ezen szempontból akarok én is szólani és indokolni szavamot.

Midőn a két javaslatot elolvastam, nem hit-

tem volna, hogy itt a vizsgálatok czélszerűségéről leendő szükség szólni: mert úgy vélem, mindegyik határozati javaslat végcélja volt, a szigorú vizsgálat. Egészen másképp áll a tárgy ma, t. ház. Az ellenzék igen tisztelt vezérszónoka Ghyczy Kálmán azt mondá e házban — és nyilvánosak lévén a ház tárgyalásai — az egész országban, hogy ezen számadások, melyek benyújtattak, nem is számadások, hanem hogy azok csak egy 328 számmal jegyzett okmányt képeznek, melyben különféle bevételek és kiadások vannak beigtatva, s melyből nem tudni, hanem csak gyanítani lehet, hogy ez okmányokban épen a bevétel és kiadás közt fenforgó bevételi többlet, t. i. 54.000,000 frt hova fordítatott. Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy az 1868-ki számadások sem számadások. És igen sok adatot hozott föl annak bizonygatására, hogy az egyáltalában nincs úgy szerkesztve, hogy azt megvizsgálni lehessen. Már midőn e számvetéseket hallottam, teljes meggyőződése az volt, hogy képviselői kötelességemet csak úgy teljesítem, ha kívánom, hogy ezen számadások rögtön megvizsgáltassanak, azon célból, hogy e tételek valódisága a nemzet előtt bizonyossá tétessék, és hogy kellő szigorral derítették ki; vajon igaza van-e Ghyczy képviselő urnak, midőn azt mondja, hogy ezek nem oly számadások, melyeket kellőleg megvizsgálni lehet; hanem olyanok, melyek ha nem is hűtelen, de rossz kezelést tételnek fel? mert jó kezeléstől csak jó számadást lehet feltételezni. E házon kívül a nép közt ez bizonyára rossz vért okoz, gyanúsításra ad alkalmat, a kormány és a kormánypárt becsülete forog itt kérdésben: és ezért én soha sem állhatnék arra, hogy e számadások tüzetes megvizsgálása elnapoltassék; de módot látok erre abban, ha rögtön intézkedünk; s ennél fogva pártolom Justh képviselőtársam határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Csiky Sándor: T. ház! *(Nagy zaj. El áll! Elnök csenget.)* A szőnyegen forgó tárgy felett eddig történt vitatkozás alkalmával mindkét oldal szónokai beszédeiből azt vettem ki, hogy mindannyian megegyeztek abban, hogy a miniszter által beadott számadásokat megvizsgálni, még pedig e megvizsgálás tekintetéből számvevőszéket felállítani kell.

Igaz ugyan, hogy némely szónok, különösen Török képviselő ur, fölemlíté, hogy a számvevőszék idegen intézmény, mely az 1848-ki s azt követett törvények keretébe nem illik, s így tehát az idegen intézmény létrehozásába nem egyezhetik. Igen sajnálom, hogy a t. képviselő ur nem tud ezen intézménybe egyezni, ő, a ki, úgy tudom, az ujonezozási törvény tárgyalása alkalmának felhozott azon okoskodások és indokok ellenében, melyek a közös hadügyminiszterium, a

közös miniszterium, a delegatio tekintetében fölemeltettek, ő ezen intézményeket a haza alkotmányos törvényeinek keretébe beillőnek találta, de azt, hogy egy számvevőszék föllállítását határozza el a ház, a mely számvevőszék független, önálló tagokból alakítottván, vizsgálja meg azon számadásokat, melyek a nemzet adófizető népe által az államkincstárba befizetett pénznek hova fordításáról szólnak, ily számvevőszék föllállítását idegen intézménynek találja és azt el nem fogadhatónak véleményezi.

Azonban, mondom, az ő kivételével a t. háznak minden eddig felszólalt tagja a számvevőszék föllállítását szükségesnek nyilatkoztatta. A különbség a két határozati javaslat közt csak az, hogy míg Justh József képviselő ur azt mondja, hogy a 67-ik évi kimutatás tárgyalása végett egy héttagu bizottságot válasszon a ház, mely a számadást tárgyalja, miután azt tárgyalta, akkor bizassék a számevőségre — ő számvevőséget mondott, nem tudom, egy-e az a számvevőszékkel, de mindenesetre egynek kell lenni, mert Justh József határozati javaslatában nem egy külön hivatalt, hanem csak a számvevőszéket érthette.

Már most, t. ház, vajon azon czélnek elérésére — a mire pedig maga a t. pénzügyminiszter ur is hivatkozott beszédében és több jobb oldali szónok is szintén emlegetett — hogy tudniillik, miután a pénzügyminiszter ur a számadásokat beadta, azok haladék nélkül vizsgáltassanak meg, és ne tegyük azt, hogy azt határozzuk, hogy majd azután fogunk végezni, — vajon, mondom, ezen czél elérésére mi ajánlkozik jobbnak?

Én azt hiszem, a Justh József ur határozati javaslatának elfogadásával épen nem éri el a t. pénzügyminiszter ur azon czélt, hogy minél hamarabb vizsgáltassanak meg a számadások. Mert annak két fokozata van. Az egyik az, hogy egy héttagu bizottság tárgyalja — a mely tárgyalás nem egyéb mint a számadások megvizsgálása — a pénzügyminiszter által beadott számadásokat, azután menjenek a számvevőszékhez, az újra vizsgálja meg, és mikor az megvizsgálta, terjesztessenek a ház elé. A határozati javaslatban mincs kimondva: tudomás vagy pedig megbírálás végett-e? De mindenesetre azt hiszem, hogy azon czél, tudniillik a számadások hova-hamarábbi átvizsgálása, és így az országban minden aggodalomnak és minden gyanúsításnak a nép közt elhárítása Justh József képviselőtársam javaslatának elfogadása esetén nem éretnék el. Mindazoknak tehát, kik a pénzügyminiszter urral egyetértenek s a számadások minél előbbi tisztába hozatalát kívánják, Ghyczy Kálmán képviselőtársam határozati javaslatát kell elfogadniok:

mert az csak egyfokozatu, és azért én is azt fogadom el.

A második kérdés az, t. ház, vajon az azon számadások azonnali vizsgálatára föllábitandó számvevőszék, azon esetben, hogyha a számadások így maradnak, belebocsátkozhatik-e azok vizsgálatába vagy nem? Ha a pénzügyi bizottság véleményezését s ennek a ház elé terjesztett jelentését tekintetbe veszem, melyben az foglaltatik, hogy hiányoznak a számadások, különösen a 67-ikiéi. . .

Justh József: Az nincs benne!

Csiky Sándor: De megvizsgálhatlanoknak állitattak, különben a pénzügyi bizottság hivatása az volna, hogy vizsgálja meg. A bizottság, mint mondom, azt jelenti, hogy ily alakban nem vizsgálhatja meg a számadásokat, mert azok hiányosak. Nem szól ugyan a bizottság specifice az 1868-kiről: hogy az is hiányos; hanem azt mondja, hogy az 1867-ki kimutatás és nem számadás, és így azt nem lehet megvizsgálni. Ha tehát a számszék felállitattva lesz is, az szintén ugyanazon nehézségekre fog bukkanni, mikbe bukkant a pénzügyi bizottság; tudniillik azt fogja találni, hogy: ha az állítólagos számadás jelen hiányos alakjában megmarad, azt megvizsgálni nem lehet.

Igaz, hogy erről külön véleményt hallottunk az előttem szóló jobb oldali képviselőtársaim részéről elmondani, különösen hallottam, hogy Bánó József képviselőtársam azt mondta: hogy az 1867-ki évre az átmeneti időszak miatt nem lehet tökéletes számadást készíteni. Másik képviselőtársam azt mondotta, hogy ezek az 1867-ki számadások nem tökéletesek ugyan, de az átmeneti időszak nehézségeinek és az idő viszontagságainak kell tulajdonítani, hogy azok a számadások ilyen hiányosak. A harmadik, tudniillik Érkövy képviselőtársam, azt mondja, mikép az 1867-ki számadásoknál tökéletesebb számadást kívánni nem is lehet, mert azok a legteljesebb, leghelyesebb számadások egyikét képezik. Mihályi Péter képviselő ur meg azt mondta reá, hogy különösen Körmeny Sándor azon ellenvetést teszi ugyan, hogy a számadások hiányosak, de nem jelölte ki, hogy hát hol találta, hol fődézte fel a hiányt bennök, és így ő szerinte a számadások szinte jól megvizsgálhatók. Már most ezen ellenkező véleményeknek ugyanegy határozati javaslat körében felmerüléséből alig tudja meghatározni a gondolkodó, hogy mit értenek tehát valósággal az 1867-ki számadások állásáról.

De, t. ház! a ki Ghyczy képviselőtársamnak számokkal kimutatott s ehhez képest dönthetetlen okokkal megerősített felfejtését az ügyállásnak értette, annak bizony erről meg kellett győződnie, mikor kimondta azt, hogy a tételek-

ben oly különbségek vannak, hogy azok egyike a másikával egészen ellenkezik, és hogy az csak egy kimutatás, mely számadási alakban nem is terjesztetett elő, sőt maga Justh képviselő ur határozati javaslata azt tartalmazza, hogy nem számadás, hanem kimutatás.

Igaz ugyan, hogy mondták azt is, hogy számadás és kimutatás közt nagyon csekély a különbség, de azon képviselő ur nézetében bizonyosan senki sem osztozhatik: mert a kimutatás nem számadás. A számadásnak egészen mások a keltekei, a kimutatást lehet okmányok nélkül is elkészíteni. (*Valaki: Nem lehet!*) De bizony lehet; (*Derűtség*) a számadás pedig, okmányok nélkül beadva, nem számadás, csak véleménynek és indokolatlan állításnak lehet tekinteni. Ezen oknál fogva én bizony azokat az 1867-ki zárszámadásnak mondott, de valósággal kimutatásnak vehető, és ehhez képest a pénzügyi bizottság által megvizsgálhatatlannak tartott . . .

Justh József: Nem áll!

Csiky Sándor: Már tessék megczáfolni, én legalább, ha magyarul tudok, azon esetben az értelméből azt vettem ki. Én tehát, mondom, azt tartom, hogy ha ezen számadások és kimutatások ily alakban maradnak, azon esetben a felállítandó számszék is csak annyira megy, a mennyire a pénzügyi bizottság mehetett.

Én tehát, t. ház, ehhez képest az 1867-ki számadásoknak tökéletes és teljes számadási alakban történendő előterjesztését kívánom ahhoz, hogy a vizsgálatba belebocsátkozhassunk. Igaz és sajnos, hogy megint elkésünk vele; de ugyan ki az oka annak, hogy csak kimutatás van s nincs számadás? Azt mondják, nem lehetett, mert nem alkotmányos törvényhozás szabta meg a költségvetést, hanem az abszolút hatalom által kivetett adók voltak, melyeknek beszédese után az alkotmányos pénzügyminiszter nem nyújthattott be számadást azon évről. Ejnye! . . . (*Derűtség.*)

Most is azt mondom, hogy ejnye! mert igen csodálkozom a fölött, hogyan lehet ilyen állítást képviselőház előtt tenni akkor, midőn oly kézzelfogható praecedens áll előttünk, mely megmutatja, hogy ez bizony lehetséges. Méltóztassék csak az 1848-ik évi költségvetésre tekinteni; méltóztassék figyelembe venni a 48-ki kimutatásokat. Ápril 11-kén végeztetett be az 1848-ki pozsonyi országgyűlés, és július 2-án hivatott össze a nemzeti gyűlés, a képviselőház. Július 15-én a pénzügyminiszter előterjesztette az aprilistól júliusig szóló kimutatást. (*Fölkiáltások: Más volt az!*) Semmi más. (*Zajos derűtség.*) Akkor sem terjesztetett elő az országgyűlésnek a költségvetés, nem az 1847-ki vagy az 1844-ki országgyűlés tette ezt, hanem tette a helytartó-

tanács vagy a kormánysszék, melynek működésébe az országgyűlésnek beletekinteni nem lehetett. És így 1848-ban a pénzügyre vonatkozólag ugyanazon nehézség állott be, mint 1867-ben az abszolút kormány által történt kimutatás folytán, a melyről itt az mondatik, hogy nem is lehet kívánni, hogy hirtelenségben készítettett volna a számadás 1867-ről. Én azt hiszem, hogy a számadást 1867-ről elkészíthették volna, mint el lett készítve 1848-ban az ápril 11—július 15-ig szóló kimutatás, s épen Lónyay pénzügyminiszter ur volt az, ki, ha emlékszik rá, akkor, 1848-ban, a központi bizottság előadója lévén, azon véleményét terjesztette elő, hogy ezen kimutatásra a miniszternek nem véli megadandónak az absolutoriumot; hanem várja be az országgyűlés az év végét, midőn a pénzügyminiszter előterjesztendi a törvény értelmében az évi költségvetést, és adja meg akkor az absolutoriumot. Így cselekedhetett volna pénzügyminiszter ur most is, mint ő maga javasolta volt 1848-ban, és én, t. ház, nem látok abban semmi lehetetlenséget. Azonban a mi már megtörtént, nem lehet meg nem törtétté tenni, és ezért nem is kívánhatjuk, hogy az 1867-ki évben adja be a számadásokat; de mindenesetre, ha számadásai eddig meg nem vizsgáltattak, és ha ez évben sem fognak megvizsgáltathatni, ennek nem a képviselőház volt az oka, hanem egyenesen a kormány, a pénzügyminiszter, a ki, ha idejében, mint sürgetve volt, előterjesztette volna a számadásokat, a ház bizonyosan bele bocsátkozott volna azok vizsgálatába.

Hallottam említeni, különösen Csáky képviselő ur által, hogy e vita, mely most a határozati javaslatok fölött foly, párttaktika, hogy ez nem egyéb, mint nagyszerű megrohanása a kormánynak, azon szempontból, hogy bizalmatlanság szavaztassék a ház által, és a kormány helyét hagyja el és váltsa föl más. T. ház! ha így volna . . .

Madarász József: Jó volna! (*Derűtség.*)

Csiky Sándor: . . . én bizony a magam részéről annyit mondhatok, hogy az ily taktikának soha sem voltam barátja: nekem nem az a célom, hogy Péter vagy Pál üljön a kormányon; hanem az, hogy a kik ott ülnek, a hazához hívek, az alkotmányhoz s szabadsághoz ragaszkodók és a nemzet kincsét becsben tartók és híven kezelők legyenek. A kiket ilyeneknek lenni találok a hazafiak köréből, azok iránt mindig bizalommal leszek és ragaszkodom úgy hozzájuk, mint senki hívebben nem fog. (*Éljenzés a jobb oldalon.*)

De, esedezem alásan, ha látja az ember az országban elterjedt azon hangulatot, mely

ezen irtózatot adó nemei iránt, melyek elviselhetlenek, hogy mikor ezek a néptől bevételnek oly embertelen módon, hogy még csak házának tetejét is majdnem leszedik, melylyel magát az idő viszontagságai ellen védhesse; hallja e keserőséget minden oldalról, mely követi azt, hogy a ki e módon teszi, az nem abszolút kormány, hanem az, mely most kormányozza a hazát, és hazafias alkotmányos kormánynak nevezetik; terhei pedig a népnek még sokkal nagyobb mérvben emelkedtek, mint midőn az abszolút kormány az önkény hatalmának gyepelőit kezei között tartotta. És midőn ily hangulatot, midőn ily elkeseredett érzületet tapasztalunk hazaszerte; midőn arról van szó, hogy meg lehessen nyugtatni küldöinket, hogy egyik úgy, mint másik képviselőtársunk elmondhassa: igaz, hogy sokat fizetünk, de a mit fizettünk, ime jó helyre is fordították a pénzt, ime ki van mutatva: vasutakra, csatornákra és más közhasznú dolgokra, iskolákra, a kereskedelem terjesztésére, és, egy szóval, a nemzeti érdekeket és a haza közös hasznát előmozdító intézményekre fordították: megnyugszik a nép, habár nagyon súlyosan esik is neki, különösen a jelen mostani évben, mely a haza nagy részében a szűk termés és egyéb csapások miatt létezik. De ha ezt nem látjuk és még a mellett azt tapasztaljuk, hogy most megint be vannak adva és napirendre tűzve a közvetett adókról szóló törvényjavaslatok, a fogyasztási adó, a bélyeg, és alig tudja az ember elősorolni, hogy mennyi mindenféle adó, még a dohányegyedárúság is, és hogy ezek megint ujjalag követeltetnek rajtunk minden számadás nélkül, s az ember még azt sem tudja, hová fordították a pénzt: akkor, hogy a nép megnyugtathatva lehessen, arról még álmodni sem lehet. Ez az, a mi a hitel megrontását okozza, ez az, a mi bizalmatlanságot idéz elő irányukban, nem pedig az, hogy Péter vagy Pál irigyli a miniszter tárczáját. Ha ezt valaki irigységből, ármánykodásból vagy magasra törési vágyból teszi, én azzal nem tartok; *(Derűtség, éljenzés jobb felől)* hanem kezdet fogok mindazokkal, kik az igazságot földeríteni, az állam pénzét hűségesen kezeltetni óhajtják. *(Éljenzés jobb felől.)*

Én remélem és kérem Justh képviselőtársamat, a kinek határozati javaslata lényegileg, mint már említettem is, egyik főpontjában teljesen öszhangzik Ghyczy Kálmán t. képviselő ur határozati javaslatával, remélem — mondom — hogy Justh képviselő ur az ő határozati javaslatát visszavonja. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Zichy Nándor gr.: T. ház! *(Szavazunk! Halljuk!)* Ha lehetne reménylenem, hogy a szólásról való lemondásom által az éretnek el,

hogy a kérdés azonnal szavazással döntethetnék el, és így egy napot takaríthatnánk meg, édes örömet elállanék. De ezen reményt nem táplálhatom. Hogy miért, azt bővebben nem is indokolom, mert világos lehet mindenki előtt. *(Halljuk!)* Arra, hogy ez alkalommal szót kérek és a ház kimerült türelmét rövid időre igénybe veszem, egyéni állásom indít, sőt némileg kötelez is azon állás, melynél fogva sem a ház bal oldalánülő ellenzékhez nem számíthatom magamat, sem pedig azt sem mondhatom magamról, hogy a miniszteri párthoz tartozom, és a kormányt mindig és mindenben támogatom. *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak annyiban ülök e háznak jobb oldalán, *(Halljuk!)* a mennyiben azon transactionális alapot, azon közjogi alapot, melyen a kormány áll, magam is elfogadom és fentartandónak vélem: habár a kormánynak politikájával minden részletében nem is érthetek egyet, és habár ezen alapot magát sem tartom olyannak, hogy az további fejlődésre és tökéletesítésre képes nem volna. A jelen kérdést azonban oly természetűnek tartom, mely iránt kételyek fentartása vagy fenhagyása helytelen. Mivel pedig azzal kecsegtetem magamat, hogy egyéni nézetem leplezetlen nyilvánítása, állásomnál fogva, talán parányiban járulhat ezen kételyeknek eloszlatásához, nem tartózkodom, azt ezen alkalommal röviden ki is mondani. *(Halljuk!)*

T. ház! Mindenekelőtt azon álláspontot kell jeleznem, mely ezen discussióban a ház mindkét oldala által elfoglaltatott. Az ügy az általános politika és államháztartás ellenőrzése szempontjából tárgyalatott. Ez pedig leginkább az ellenzékéről történt, mely úgy fogta föl ezen kérdést ellenzéki álláspontjából, mint bármi más politikai vagy pénzügyi kérdést; szerintem pedig ezen álláspont nem helyes. Csinálhatunk politikai vagy párt-kérdést parlamenti értelemben csaknem mindenből: a költségvetést, az ujjonczok kiállítását megtagadhatom vagy megajánlhatom; de a lejárt költségvetés iránti miniszteri számadások megvizsgálásából, azon kérdésből, vajon a felelős kormányzat parlamenti kötelezettségének megfelelt-e, és megfelelt-e a pénzügyi kezelés tekintetében a becsületes kezelés kötelezettségének? ezen kérdésből — mondom — politikai és parlamenti hatás kérdését helyesen nem csinálhatunk. *(Tetszés.)* Én azonban azt hiszem, hogy, ha ez mégis megtörtént, ez talán nem annyira szántsándékosan, mint inkább a viszonyokból és körülményekből önkénytelenül következett, egyik és másik fél részéről is. A kérdésnek, melyet jelenleg tárgyalunk, veleje az: miképen revideáltassanak az államháztartásról adott számadások?

Ha egyszerűen úgy állítjuk fel a kérdést vajon czélszerűbb-e ezen revisiót úgy eszközölni,

hogy a különben is fölállítandó számszék előbb számvizsgálatot teljesítsen egész részletességben és derítse föl az egész számtételi állapotot, és csak azután tárgyalassék a kérdés azon szempontból, vajon megadható-e parlamentális szempontból a miniszteriumnak a föloldás vagy nem? akkor én nem tartanám e kérdést olyanak, mely e háznak akár mely oldaláról is megtámasztásnak tárgya lehetne.

Azt hiszem, ez annál inkább megfelelne a kitűzött czélnak; mivel kétségkívül szükséges, hogy egy számadás revideálva legyen, mielőtt azt mondjuk, hogy a számadásban megnyugodhatunk, és pedig annál inkább szükséges, minél sokoldalubbak azon szempontok, melyeket a miniszteri felelősség érvényesítendő, miszerint mulhatlanul szükséges, hogy a végleges felmentés előtt a kezelés minden oldalról fölvilágosítottassék és minden kétség fölött tisztába hozassék. Épen azért természetesnek látom, hogy a pénzügyi bizottság is ezen álláspontot foglalta el, és ezen véleményével járult a ház elé.

Ha ugyanezen czélt óhajtott volna az igen t. háznak azon része elfoglalni, mely velem szemközt ül, akkor tartózkodnia kellett volna attól, hogy ezen kérdést általában a miniszteri politika és különösen a pénzügyi politika iránti bizalmi vagy bizalmatlansági szavazatává tegye....
(*Helyeslés jobb felől.*)

Szontagh Pál (*csanádi*): Nem mi hoztuk elő! (*Halljuk!*)

Zichy Nándor: ...akkor ezen kérdést a már általam jelzett azon egyszerű szempontból kellett volna tárgyalni: minő eljárás a legezlszerűbb az állam zárszámadásainak jelenlegi megvizsgálásában? Mi azonban a kérdést, mint előbb is megjegyeztem, általában politikai és az állam pénzügyi kezelés ellenőrzése általános szempontjából tárgyaltuk: nem pedig a számadások vizsgálata részletes szempontjából. Az egyetemes miniszterium adta elő, vagy legalább annak nevében mutatta be a pénzügyiminiszterium a számadásokat. A miniszterium maga foglalta el azon álláspontot, mely Justh József képviselőtársam javaslatában foglaltatik, és ennek következtében maga a miniszterium — ezt be kell vallanom — hagyta el legelőször azon tért, melyen ezen irányban talán legezlszerűbben megállhattunk volna. Azonban, t. ház! a háznak bal oldala a miniszterium ezen eljárását további eljárása által igazolta. Legelőször is az általános politika kérdéseit vonván a vitába, a miniszteriumot tette felelőssé az iránt: miért nem birunk már számvevőszékkel? miért vezettettek a számadások így és nem másként? És e részben osztom én ugyan azon nézetben, hogy a minisz-

terium hivatott arra, hogy a reform politikájában kezdeményezzen és vezéreljen; de nem osztom azon felfogásban, hogy a zárszámadás tárgyalásakor tegyék a miniszteriumot ezen mulasztásért e részben felelőssé, nem látom helyesnek ezen alkalommal való erőszakolását. Átalában pedig, t. ház, a pénzügyi ellenőrizet szempontjából tárgyaltatott a kérdés. Igen fontos, nagy jelentőségű a pénzügyi ellenőrizet a parlamenti életben. Pénzügyi ellenőrizet azonban nem foglaltatik egyedül csak a zárszámadások reviziójában. Igen sajnálatra méltó lenne azon parlament és azon ellenzék, mely a zárszámadások beadását akarná bevárni a miniszterium pénzügyi politikája és pénzügyi kezelésének ellenőrzése körüli hivatása teljesítésében. Azonfölül igen sokoldalú a pénzügy körüli parlamenti ellenőrizet, és e részben épen az 1867-ik évi közjogi törvények azon alap, melyen a miniszterium áll; a jelenlegi jogi helyzet az, a mely legelőször is szerezte meg Magyarországnak a pénzügyi ellenőrizet, parlamenti gyakorolhatását. Gyakoroljuk azt az által, hogy az állam hitele más uton, mint az állam képviselte útján igénybe nem vehető; gyakoroljuk az által, hogy a deficiteket fölfedezni kénytelen a kormány, miután az államháztartás egyes ágazatai kezelésében meg van kötve annyira, miszerint egyikben sem adhat ki többet, mint a mennyi elő van irányozva; és gyakoroljuk továbbá az által is, hogy a számadás minden egyes részletében a ház elé terjesztetvén, az egyetemes kezelés a ház által ellenőriztetik. E részben tehát azt mondani, hogy mi a parlamenti ellenőrzést ki akarnók játszani, szerintem nem lehet; mert épen azon párt és politika szerezte meg a parlamenti ellenőrzésnek lehetőségét, melynek kifejezését a jelen kormányban birjuk. (*Helyeslés jobb felől.*)

Méltóztattak megjegyezni azt, hogy az 1867-ki pénzügyi kezelés gyakorlatról nem mutattak be oly zárszámadások, minőket a rendszeres pénzügyi kezelés igényelne. Én e fölött ítéletet hozni nem tudok, mert e számadásokat nem vizsgáltam; azonban úgy hiszem, minden számadás csak akkor helyes, hogyha az az akkorbeli kezelésnek hű képét ábrázolja. Nagyon csekély értéket tulajdonítok annak: miként állítanak össze a számok? Ezen összeállítások különböző szempontból, különböző irányból igen különbözőleg történhetnek. Hogy ha azonban elvileg és számolatilag helyesen történnek az összeállítások: az eredmény mindenkor csak egy lehet. Mindenesetre a legbiztosabb eljárás az, mely az időszertint pénzügyi kezelés napontai feljegyzéseinek leghivebb képét terjeszti elénk, és ezen képet, úgy hiszem, azon kimutatásokból, melyeket a pénzügyminiszter ur beadott, és ha nem azok-

ból, úgy az akkori pénzügyi kezelés egyes számláiból mindenkor merithetjük.

Azonban, t. ház, minthogy már az 1867-ki gyakorlatról szólok, lehetetlen meg nem emlékezni arról, a mi erre nézve megjegyeztetett. Mondatott, hogy az 1867-ki kezelés szerint kevesebb adatott volna azon költségek fedezésére, melyek a közösügyi intézkedés által Magyarország részéről a közös költségekre és a quotában fizetendők, mint a mi az utóbb keletkezett megállapodás szerint járna. Ebből némelyek azon következtetést akarták vonni, hogy e szerint többet vállaltunk volna magunkra, mint a mit tényleg ez előtt viseltünk, és mint a mennyit vállalnunk kellett volna. Ezen következtetést már magában sem látom alaposnak. Az egész okoskodás alapját azonban egy igen téves fel fogásban látom: abban, hogy a közös terhek viselésének elvállalása — akár kötelezettség vagy alku folytán — vagy bizonyos egyéniségek megnyerése és megnyugtatósa, és e részbeli igényeik kielégítése lett volna és lehetett volna feladatunk. Szerintem az, miben ezekhez járulunk, saját érdekünk szempontjából szükséges és csak abból történik. Annak valóságos mértéke csakis a mi saját érdekünk lehet. Én nem örvendhetnék annak, ha kevesebbet tennénk, mint a mit saját érdekünk szükségel, valamint nem örvendhetnék azon, ha többet tennénk annál: mivel kiindulási pontunkul csakis azt fogadtuk el, mit a ház már többször is kifejezett: hogy ugyanis nem kötelezettségből, hanem politikai érdekből járulunk mi is e terhek viseléséhez, nehogy e terhek alatt azok is, mi is lerokdjunk, hogy állami létünket, méltóságunkat és jövőnket ez uton biztosíthassuk. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azonban, ha általában nem osztozhatom abban, hogy a miniszterium politikája e tárgyalásba vonatik, azt sem helyeselhetem, hogy a pénzügyi kezelés ellenőrizete tágabb körben annál, a mit a zárszámadások pénzügyi ellenőrizete megkíván, vonatott e tárgyalás körébe. Még kevésbé helyeselhetem pedig azon eljárást, mely magáról a zárszámadásról ítéletet mond, mielőtt a számadások a ház által megbiráltattak volna. *(Helyeslés jobb felől.)*

Méltóztattak a tárgyalás fonalán több oldalról felemlíteni, hogy azon számolási adatok és állítások, miket Ghicz Kálmán képviselő ur a számadások egyes tételei iránt felhozott, meg nem czáfoltattak.

Én azt hiszem, azokat megeczáfolni egyénileg fölösleges lenne: mert az csak egyéni nézetet állitana egyéni nézettel szembe. Azonban a t. ellenzék tagja maga is lerontotta állításainak tekintélyét, midőn beszédének végén kijelentette, hogy ő fölteszi, hogy a számadások helyesen ve-

zettettek; és végre is az fog kiderülni, miszerint számadatai nem állanak: különben a pénzek helyesen nem kezelhették volna. Én ennyire nem megyek, hanem azt mondom: azért revideáljuk a számadásokat, hogy az egyes tételek helyességéről meggyőződünk; és épen azért revisió előtt ítéletet hozni a tételek felett nem óhajtok.

Ha már e kérdés úgy áll, ha azt mondom, a zárszámadások revisiójában politikai szempontból eljárni nem lehet, ezen kérdést pártkérdéssé, bizalmi vagy bizalmatlansági kérdéssé tenni nem lehet. *(Közbeszólás: De lehet!)* Lehet utóbb mindent, hanem czélszerűleg nem lehet: akkor t. ház, kettő közt lehet csak választanunk: vagy azt mondhatjuk, hogy a pénzügyi bizottság javaslatát elfogadjuk, vagy azt mondjuk, hogy Justh József képviselő ur javaslatára szavazunk.

Ha — mondom — teljesen érintetlenül volna e kérdés, akkor a pénzügyi bizottságnak javaslatát helyesebbnek és megnyugtatóbbnak tartanám. De miután e kérdés egész kiterjedésében megtámadtatott; miután a miniszterium Justh József képviselő ur álláspontját elfogadta: azt hiszem, hogy épen azért, mivel a számvizsgálatból bizalmi vagy bizalmatlansági kérdést tenni nem akarunk, Justh javaslatát kell elfogadnunk, és pedig azért, mivel először annak elfogadása által semmi sincs veszélyeztetve; másodszor pedig azért, mert épen a kérdésnek politikai élet csak ez uton kerülhetjük el. Veszélyeztetve azért semmi sincs: mert mi tulajdonképen Justh képviselő ur indítványának értelme? Az, hogy küldessék ki egy bizottság, mely a számadásokat tárgyalja, — mint ő mondja — és a mint én fogom föl, kitelhetőleg megvizsgálja, és ezen vizsgálat alapján jelentsen a háznak; másodszor pedig az, hogy midőn az államszámszék fel lesz állitva, ezen számadások ujabban vizgáltassanak át, és ha ez alkalommal nehézség merülne fel, a ház ez iránt ítéletét fentartja. Így tehát mindazon biztosíték is megadatik, mely számvevőszék eljárása által most még elérhető.

Lehetne ugyan megkülönböztetni azt, hogy jelenleg csak a költségvetés tételenkinti birálata eszközöltetik, annak megtartása, vagy meg nem tartása iránt elvileg nyilatkozunk, hogy csak ezen szempontok lesznek megvitatandók és megvizsgálándók a küldöttség által. Én azonban ezen álláspontot nem tartanám tökéletesen helyesnek, nem tartanám tökéletesen megnyugtatónak; hanem sokkal megnyugtatóbbnak tartom azt, ha a küldöttség a számadásokat megvizsgálja, véleményes jelentést ad, a ház így jár el, és fentartja a további vizsgálatot.

Azonban akár minő eljárás követtessék: a miniszterium, valamint a pénzügyi kezelő min-

denkor felelős fog maradni oly hibákért, melyek nem tartoznak azon keretbe, melyre a ház által adandó felmentés soha ki nem terjed: mert olyan hibás eljárások, melyek különben is megrovandók, melyek nem csak a parlamenti felelősség alá, a képviselőház kiváló ellenőrizete alá subsummálatnak, ilyesek iránt mindenkor felelős marad bárki is.

Nem tartom azt, hogy az 1848-ki vagy az 1867-ki törvény következtében kötelesek lennének a számadások revisióját már ez idéa teljesíteni és a miniszteriumot tehát ezen év folytán már fölmenteni: mert először legfőbb elv az, hogy olyan kötelezettséget a házra vagy küldöttségre róni nem lehet, a melynek az helyesen meg nem felelhet; másodsor pedig azért, mivel a parlament és képviselet olyan testület, melyet lekötni, és törvény által olyanra kötelezni, a mi elvével ellenkezik, nem lehet és pedig annál kevésbé, mivel a törvényt, ha az szükségesnek vagy czélszerűnek látszik, utóbb mindig megváltoztathatja.

Azon nézetben sem osztozhatom, hogy a ház kiküldöttei nem birhatnának kellő szakismerettel és competenciával a számadások megvizsgálására. Mert, t. ház! én a számadások vizsgálatát, valamint minden dolgot az életben — ha azt helyesen fogjuk fel — olyannak tartom, miszerint annak természetes józanész és a művelt emberben feltalálható képesség mindenkor megfelelhet. Azt tartom, hogy valami privilegiált vagy kaszt szerinti képesség a számadások vizsgálatára nézve nem szükséges.

Azt tartom, a pénzügy kezelési ellenőrizet, valamint az állami pénzkezelésnek ellenőrizete csak a parlament által van biztosítva: szükséges, kívánatos tehát, hogy erre nézve czélszerű intézkedések léptessenek életbe.

Ezek létesítésének biztosítékát a parlamentben találok, valamint helyes működésöknek garantiait szintén csak abban lelhetem fel, hogy a parlament képességgel és akarattal is bir az ellenőrködésre. Ezért a pénzügy ellenőrzése, a helyes pénzügykezelés, a hitel és a modern civilisatió alapja a parlamentálismus, és nem olyas intézmények, a melyeket alkotni a parlamentálismusnak feladata; de a melylyel járszalagon magát vezetetni nem szabad.

Én ennek következtében a jelen helyzetben Justh képviselőtársam indítványát pártolom. *(Élénk tetszésnyilvánítások jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Miután többé senki sincs fölírva szólásra, annyiban be van zárva a tanácskozás, a mennyiben ezután a szó nem illet meg mást, mint azokat, kiknek számára az szabályszerűleg fen van tartva. Mivel pedig ezek a jelen esetben többen vannak, nem csak az előadó, hanem Ghyczy Kálmán és Justh József képviselő urak, azonfelül — mint maga mondá — a miniszter ur is fentartja jogát a szólásra: úgy gondolom, mind a méltányosság, mind a czélszerűség azt kívánja, hogy ezen urak a holnapi ülésben tehessék meg észrevételeiket, ma pedig a tanácskozást rekeszszük be. Ha ezen urak elvégezték beszédeiket, következni fog a szavazás; azután következni fognak a pénzügyi bizottság által előterjesztett adótörvények, nemkülönben ezeket megelőzőleg Csiky Sándor képviselő urnak az egri iskolát illető interpellációjára adott válaszra teendő észrevétele kerül napirendre.

Tisza Kálmán: A napirendre vonatkozólag beadott határozati javaslatomat kérem szintén ama törvényjavaslatokhoz csatoltatni.

Elnök: Azokkal fog tárgyalatni.

Az ülés végződik d. u. 1³/₄ órakor.